

KRİMİNOLOJİDE EKOLOJİK ETÜTLER

(CHICAGO TECRÜBESİ)

Doçent Dr. Sulhi Dönmezer

Sosyolojik istikametteki modern Amerikan kriminolojisinin ortaya koyarak meşgul olduğu meselelerden birini de *ekolojik* etüdler teşkil eylemektedir. Malûm olduğu veçhile *Ekoloji* kelimesi ilkönce Biyoloji ilminin bir şubesini ifade etmekte ve organizma ile muhiti arasındaki karşılıklı münasebetleri tayin eden bilgi şubesine taallük eylemektedir. Sosyologlar tarafından Biyoloji ilminden istiare olunan bu kelimenin Sosyoloji ve kriminoloji ilimlerinde tatbik mahalli buluşu nisbeten yenidir.

Aşağıdaki satırlarda izahına çalışacağımız bu mefhumun kriminolojide ifade eylediği mânayı çok hülâsa olarak şu suretle beyan edebiliriz: Harita metodunu tatbik suretile suçun mekân itibarile dağılışının tesbiti ve suçlunun içinde bulunduğu muhitin, suça sebebiyet verici (crimino-genic) bir âmil olarak müşahedesi, tahlil ve incelenmesi ve bu bakımdan muayyen bir mekân üzerindeki suçluluk ile o mekândaki diğer hususiyetler arasındaki *korrelasyonların* tesbiti ve suçluluğun bu suretle izahı¹⁾.

Yukarıdaki umumî tarif, tafsilâtına girilmeden nazarı itibara alınacak olursa, gayet tabii olarak kriminolojide bu tarzdaki etüdlere meşgul olunmasının yeni olmadığı ve Amerikaya has bulunmadığı, muhtelif Avrupa memleketlerinde, belki daha 1830 danberi, gerek dünyanın muhtelif memleketlerinin coğrafi durumları itibarile, gerekse aynı bir memleketteki muhtelif iklim değişiklikleri ve mıntakaları bakımından bu mevzuda yapılmış etüdlere tesadüf olunduğu ileri sürülebilecektir. Fakat biz derhal beyan edelim ki Amerikan kriminoloji ilminin ve tatbikatının bu mevzudaki özelliğini, iklime ait hususiyetler gözönünde tutulmaksızın, şehirler içindeki muhtelif mıntakalar itibarile ve ferdi hâdiseler ve onların hususiyetleri nazara alınmak ve *hayat hikâyesi* metodu tatbik olunmak suretile Suç Ekolojisi mevzuunda yapılan etüdler teşkil eylemektedir. Bu bakımdan yapılan etüdlere ve bu etüd neticelerinin pratik sahaya tatbiki suretile suçun ve bilhassa çocuk suçluluğunun önlenmesi mevzuunda yapılan pratik çalışmalara şimdiye kadar sadece Amerikada tesadüf edilmiş bulunduğunu söylemek öyle zannediyoruz ki hatalı olmaz.

¹⁾ *Barnes and Teeters: New Horizons in Criminology, New-York Prentice hall, 1nc-1947, s. 135.*

Gerçekten, kriminolojide insanların yaşadıkları mintakaların suç üzerindeki tesirleri bakımından yapılan tetkikleri üç guruba ayırmak mümkündür.

I) İçinde yaşanan iklimin suçluluk üzerindeki tesirleri ve iklimle sair suçta sebebiyet verici âmiller arasındaki korrelasyonların tesbiti. II) Aynı bir memleket içinde büyük şehirler ve küçük şehirler yahut köyler arasındaki *kriminojenik* farklara müteallik suç ekolojisi. III) Bir şehrin muhtelif kısımları bakımından suç ekolojisi. I ve II numara altında gösterilen tarzdaki etüdlere tarihen oldukça eski bulunduğu halde «şehirler içindeki suç ekolojisi» etüdlere yahut başka bir tâbirle «şehirler içindeki, suç mintakalarının tayini» ancak son büyük harpten sonra yalnız Amerikada ele alınan mevzulardan birini teşkil eylemektedir. Amerikadaki tetkiklerimiz sırasında bu mevzu ile de yakından ilgilendik ve bilhassa Chicago'da Institute for Juvenile Research'in Sosyoloji şubesi ve onun âlim müdürü *Clifford Shaw* ile yakın temaslar tesis ederek yapılan tatbiki çalışmaları, bunların neticelerini ve bu neticeler bakımından yapılan çocuk suçluluğunu önleme faaliyetini inceledik. Bu etüd esas itibarile sözü geçen çalışmalarımızın kısa bir muhassalasını ihtiva edecektir. Yani bu etüdde esas itibarile şehirlerde suç ekolojisi yahut şehirlerde suç mintakalarının tayini ve hususiyetlerinin tesbiti mevzuunu inceliyeceğiz. Sözü geçen mevzuun mütalâasına girişmeden önce yukarıda I ve II numara altında göstermiş bulunduğumuz çalışmalara kısa bir nazar atfeylemeği faydalı telâkki ediyoruz. Ekolojik etüdlere mahiyetine nüfuz için bu tarzda bir hatırlatmaya lüzum vardır.

I

Coğrafi vaziyetin ve bilhassa iklimin suçluluk üzerindeki tesirleri meselesi bir zamanlar, bilhassa Avrupa kriminolojistlerini, çok ilgilendiren meselelerden birini teşkil eylemiştir.

Filhakika bir memleketteki servet menbalarının durumu, toprağın zenginlik derecesi, sıcak ve soğğun ve muhtelif mevsimlerin o memleket halkı tarafından işlenen suçlar üzerinde esaslı surette müessir bulunduğu müdafaa edilegelmiştir². Montesquieu³ hattı üstüvaya yaklaşıldıkça suçluluğun ve kutuplara yaklaşıldıkça alkollü içkiler istihlâkinin arttığını daha senelerce evvel ileri sürmüş, Adolph Quetelet şahıslara karşı işlenen cürümlerin cenupta ve sıcak mevsimlerde arttığını ve buna mukabil şimalde

²) *Donald R. Taft: Criminology, An Attempt at Synthetic Interpretation with a Cultural Emphasis, New-York, The macmillan company, 1945, s. 151.*

³) *Montesquieu: L'Esprit des Lois.*

ve soğuk mevsimlerde mülkiyete karşı işlenen cürümlerin üstün adetler arzettiğini beyan eylemiş ve bunu «suçluluk hakkındaki suhnet kanunu» olarak tavsif eylemiştir⁴. Keza *Lombroso*, *Lacassagne*⁵, *Ferri Aschaffenberg*⁶'in aynı istikametteki etüdüleri burada ayrıca tafsilâta ihtiyaç göstermeyecek kadar meşhurdurlar⁷.

Amerikada da iklim ve meteorolojik hususiyetlerin suçluluk üzerindeki tesirlerini mütalâa eden bir çok etüdler yapılmıştır, ancak intibamız şudur ki bu mevzuda tetkiklerde bulunan Amerikan müellifleri, umumi surette iklimi kat'î bir sebep olarak mütalâa eylemekten ziyade onu suçluluğun teşekkülüne imkân verici bir unsur olarak telâkki etmektedirler⁸.

⁴) *Quetelet*'nin bu fikirlerinin daha geniş ölçüde tetkiki için Bk: *Richmond Mayo-Smith: Statistics and Sociology*, New-York, 1907, s. 271; *J. L. Gillin: Criminology and Penology*, Century, 1926, s. 81.

⁵) «*Marche de la criminalité en France de 1825 à 1880*» *Revue scientifique*, 1881, s. 674.

⁶) *Edwin H. Sutherland: Principles of Criminology*, third edition, J. B. Lippincott Company, 1939, s. 131. — *Aschaffenberg* 1912 senesinde şahıslara karşı işlenen cürümleri Şarki Prusya, Bavarya ve Palatina'da diğer Alman Devletlerine nazaran çok daha yüksek buluyor.

⁷) Bu cümleden olarak ileri sürülen iddialar arasında hattâ bazan gülünç sayılabilecek neticeler dermeyan edenler de vardır; meselâ meşhur anarşist *Kropotkin* herhangi bir Avrupa memleketinde, herhangi bir ayda işlenebilecek katiller adedini önceden tahmine yarayacak bir formül dahi ileri sürmüştür: «Ayın vasatî suhnetini 7 ile zarbediniz ve buna vasatî rutubeti ilâve ediniz, yine 2 ile zarbediniz, çıkacak adet katiller yekûnu olacaktır».

⁸) *Edwin Grant Dexter*, 1904 senesinde neşrettiği *Weather Influences: An Empirical Study of the Mental and Physiological Effects of Definite Meteorological Conditions* (Macmillan, 1904) adlı eserinde New-York ve Denver şehirlerinde işlenen bazı suçları inceliyor ve bunları her iki şehrin iklim kayıtlarıyla mukayese ediyor. Bu tetkikler neticesinde vardığı neticeler şunlardır: New-York şehrinde müessir fiiller senenin sıcak, barometrenin ve rutubetin düşük olduğu günlerde kesret arz etmektedir. *Joseph Cohens*'e nazaran 1935 ve 1940 seneleri arasında, Amerika şehirlerinde işlenen ağır tecavüzler ve katil fiillerinin yüzde itibarile aylar bakımından dağılışı *Dexter*'in 1891-1897 seneleri arasında New-York'a müteallik olarak yaptığı bu etüd neticelerini teyit etmektedir. *Joseph Cohen: The Geography of Crime* (Eylül 1941, the *Annales of the American Academy of Political and Social Science*, cilt 217, s. 33). Amerikan doktorlarından *Albert Leffingwell* 1892 senesinde uzun ilmi araştırmaların neticesi olarak nesreylediği bir eserde şu faraziyeyi serdediyor: «İnsan bedeninin sinir sistemi, organizması üzerine kışın nihayetinden yazın ortasına kadar tarif olunamayan

1914 ve 1924 seneleri arasında Seattle'de adam öldürme fiilleri üzerinde yapılan bir tetkik, kış aylarında adam öldürmelerin çok açık bir tarzda arttığını göstermiş bulunmaktadır⁹⁾. Müellifler bu keyfiyeti mevsimlerin muhacir işçiler arasına getirdiği nizamsızlıklar ve bahtsızlıklarla izah ediyorlar.

Tesiri, doğrudan doğruya iklime atfeylememekle beraber, suç adedini ve muhtelif suç nevilerini coğrafi muntakalar itibarile mütalâa eden diğer etüdüleri de bu bölüme ithal eylemek lâzım geldiği fikrindeyiz¹⁰⁾.

Bu birinci zümre altına ithal ederek kısa bir nazar atmış bulunduğumuz çalışmalara ait umumî bir mülâhaza dermeyan etmek istersek diyeceğiz ki: İklimin suç üzerindeki tesirlerini kabul ve izah eden nazariyelerin müşterek kusuru suçun teşekkülünü tekci bir telâkkinin müdafaası ve onu sadece iklime atf suretile lüzumundan ziyade basitleştirmiş bulunmalarıdır. Bugün tamamen determinist olan sosyolojik nazariyeciler dahi suçun bir tek sebep ile izahı mümkün bulunmadığı fakat bunun sosyal hayatın müdiliyetinin ortaya koyduğu çok çeşitli ve aynı zamanda birbiri üzerine tesir eden muhtelif âmillerin muhassala tesiri ile meydana geldiğini müdafaa eylemektedirler. Hattâ bu yeni telâkki artık *suçun aslı sebebi* tarzında mutaden ileri sürülmüş ve sürülmekte olan *başlıca müessir sebep telâkkisinin* dahi bertaraf edilmesini mucip olmuştur.

Bu noktada şunu da ilâve edelim ki suç ve iklim münasebetlerini bir tarafa bırakarak, Taft'ın dediği gibi, nazari olarak bir dünya suç ekolojisinden bahse imkân vardır. Fakat mevcut hukukî durum ve maddî imkânlar müvacehesinde bunu maddeten ciddi ve ilmî surette tesbite imkân yok değilse bile azdır. Gerçekten suçların nevileri, tarifleri, kanunlar, siyaset ve ittihaz edilmiş bulunan vaziyetler, tutulan istatistikler yapılacak

ve bazı şekillerde ihtirasların ve hislerin tahriş kabiliyetini arttırmaya müteveccih tesirler kuvvetle yüklenmektedir. Bunlar kendilerinden nes'et eden bütün faaliyetleri çoğaltmaktadır». Bk. *Barness and Teeters: s.g.eser, s. 134*. Aynı müellif iklimi, tesir genişliği ne olursa olsun, hakiki bir sebebiyet âmili olarak telâkki eylemektedir. Bu müellife göre güneşteki lekeler iklim değişmelerine ve binnetice insan hareketlerine müessir olabilirler.

⁹⁾ *Calvin F. Schmid: Study of Homicides in Seattle, 1914 to 1924 (Social Forces, cilt IV, s. 745)*.

¹⁰⁾ Bu hususta yapılan pek çok etüdler arasında bilhassa şunlar zikre sayandır: *Henry Joly: La France criminelle, Paris 1889; Stuart Lottier: Distribution of Criminal Offenses in Sectional Regions (Journal of Criminal Law and Criminology 1938, s. 329); Lombroso, crimes causes et remèdes; H. C. Brearley: Homicide in the United States, Chapel Hill, N. C. 1932 ve diğerleri*.

mukayeseleri çok güçleştirecek ölçülerde olmak üzere değişiktir. Bu keyfiyet mukayeselere imkân verecek dünya suçluluk haritalarının vücuda getirilmesini imkânsız kılmaktadır. «Sahih ve tamam cürüm istatistikleri mevcut bulunmadığı müddetçe tamamilen kendilerine itimat olunabilecek cürmi istatistik mukayeseleri vücuda getirilemez. Siyasi hudutlar kültür sahalarıyla tetabuk arz etmemektedir. Hattâ küçük sahalar için bile, mıntakalar içindeki suçların müşabih surette tarif edilmiş bulunduğuna emîn olmamız lâzımdır. Polis, siyaset ve sosyal müesseseler değişmektedir. Bununla beraber çok ihtimam gösterildiği takdirde, bazı nevi suçların mahdut mıntakalar içindeki sahavi yayılışları hakkında tahmini ve mukayesevi hükümlere varılabilir¹¹⁾».

II

Aynı bir memleket içinde büyük şehirler ve küçük şehirler yahut köyler arasındaki kriminolojik farklara müteallik suç ekolojisi:

Malûm olduğu üzere, bundan yıllarca evvel Lombroso, İtalyanın muhtelif mıntakalarındaki bazı küçük şehirlerin, muayyen cürümlerin ikai bakımından şöhret sahibi bulduklarını ileri sürmüştü: Meselâ Artena, İtalyadaki diğer şehirlere nazaran otuz misli daha fazla yağma suçunun işlenmesi ile maruftur ve XII nci asırdanberi hırsız ve yağmacıların yurdu olmuştur.

Aschaffenberg Almanya hakkında bu bakımdan yaptığı tetkiklerde şu neticelere vasil olmuştur: Şarki Prusya, Bavaria ve Palatina'da 1912 senesinde şahıslara karşı işlenen tecavüzler diğer Alman şehirlerine nazaran çok daha yüksek olmuştur. Keza mevsuf hırsızlıktan dolayı mahkûmiyetler Rusya ile hudut teşkil eden mıntakalarda çok daha fazladır. Müellife nazaran bu farkları sözü geçen mıntakalarda istihlâk olunan alkollü içkilerle izah mümkündür. Hırsızlığın sebebini de fakr ve zaruret ile izaha imkân vardır.

Büyük Britanya suçluluk istatistiklerinin tetkikinde, 1927 senesinde İngiltere'de polisçe bilinen suçlar adedinin milyon nüfus itibarile Londraya yakın olan (County) lerde en yüksek adette olduğu, ikinci olarak başlıca limanların, merkezi İngiltere'deki sanayi şehirlerinin geldiği ve en aşağı nisbete de ziraat ve madencilik şehirlerinde tesadüf olduğu görülmüyor. Keza 1893 senesinde yapılan tetkiklerde de, aşağı yukarı aynı temayüle tesadüf olunmuştur.

Birleşik Amerika'da neşredilmekte bulunan *Uniform Crime Reports*'lara nazaran Cenubu Garbide bulunan on dört Devlet adam öldürme ve

¹¹⁾ D. R. Taft: s.g.eser, s. 151.

şahsa karşı sair tecavüzler bakımından en yüksek nisbeti ihtiva eylemektedir. Buna mukabil New York, New Jersey ve Uzak Garpta nisbetler çok daha aşağıdır. New England bu bakımdan en aşağı nisbeti ihtiva eylemektedir.

Bazı müellifler cenup Devletlerindeki bu yüksek adam öldürme nisbetini zenci nüfusun buralardaki kesreti ile izah etmektedirler.

Stuart Lottier¹²⁾ye nazaran cenubun ırka müstenit kast sistemi linçlerin başta gelen sebebinin teşkil eylemektedir. Âdeta linç eski sosyal nizamı tutmak için bir disiplin vasıtası olmaktadır¹³⁾. Keza aynı müellif cenup dağlarındaki kan davalarını, kanun ve nizamın tamamile teessüs etmediği devirlerde, eski bir *kendi kendine yardım ve adaleti kendiliğinden yerine* getirme ihtiyacının sebebiyet verdiği, müesseseler olarak izah etmektedir.

«Cenubun plantation ekonomisinden, toprak sahipleri ve bunların istismar eyledikleri zenciler ve fakir beyazlar arasında geniş bir farklılaşma meydana çıktı. Bu suretle teessüs eden kastlar karakteristik cürmî tecavüzleri meydana koydular. Kat'î sosyal sınıflaşmanın muhafazası hususundaki tezahürlerden biri, ancak cenub ve cenubu garbi Devletlerinde tesadüf edilen, *linç*dir. Keza aileler arasındaki kan davaları cenubun tecrit edilmiş ve seyrek bir şekilde iskân olunmuş dağlık mıntakalarında teşekkül ve tekâmül eylemiştir. Buralarda bir zamanlar kendi kendine yardım, hâkim bir zaruretti ve yine buralardaki ademi merkeziyete dayanan adliye idaresi kanun tatbikatını zayıflatmıştı. Linç ve kan davalarının bugün adet itibarile dikkati çekecek mahiyette olmadığı doğrudur. Fakat arazi itibarile kendini ortaya koyan şartları ileri derecede sembolize etmektedirler¹⁴⁾». Buna mukabil müellife nazaran Birleşik Amerika'nın şimal Devletleri sanayileşme, kötü ve mütefessih politika ve püriten mevzuat ile kendini göstermektedir ve bu sebepler dolayısıdır ki gangstrilerin ve racketeering'in (şehirlerde gayri kanunî bir himaye sistemi kurarak istismar) merkezleri vaziyetindedirler.

¹²⁾ Stuart Lottier: «Distribution of Criminal offenses in Sectional Regions» (Journal of Criminal Law and Criminology 1938, s. 331).

¹³⁾ Gerçekten 1947 senesinde Amerika'da aynen şahit olduğumuz bir hâdise bu hükümdeki hakikatı teyit eylemektedir: Tennessee Devletindeki şehirlerden birinde bir zenci, geceyle bir taksi şoförünü çevirmiş ve öldürerek soymuş ve zabita tarafından da tevkif olunmuştu. Muhakemesini beklemekte iken şehrin beyaz şoförlerinden yirmi üç kişi bir araya gelerek tevkifhaneyi bastılar ve zenciyi alarak linç ettiler ve bu suçları dolayısıle sonra muhakeme altına alındılar. Fakat Jüri, yirmi üçü hakkında da beraat kararı verdi.

¹⁴⁾ Stuart Lottier: S. g. makale.

Bir memleketin muhtelif kısımlarının suçluluk bakımından olan hususiyetlerini bu suretle tesbit ve izah edişin ehemmiyeti üzerinde fazla durmanın lüzumu olmadığı fikrindeyiz. Gerçekten Lottier'in dediğı gibi «Birleşik Devletlerde cürmün önlenmesi ve suçluların yakalanma ve takipleri bakımından atılacak ilk adımlardan biri memleketi tabii cürüm mıntakalarına taksim eylemek iptidai usulüdür. Daha geniş olarak birlikler, kültür bakımından mevcut kısımlar arasındaki farkları nazara alacak, bir çeşit kültüre malik mıntakalar ise müşterek bir suç kontrolü problemlerini ihtiva edeceklerdir».

Bu bahse nihayet vermeden suç ekolojisi bakımından büyük ve küçük şehirler ve köyler meselesine de kısaca temas etmek istiyoruz.

Umumiyetle suçun, köy ve küçük şehirlere nazaran büyük şehirlerde daha fazla işlenmekte olduğunu söyleyebiliriz. Amerika'da yapılan tetkikler ağır mahiyetteki cürümler adedinin şehirlerin nüfusu arttıkça çoğaldığını göstermektedir. Bununla beraber nüfusu 250.000 den ziyade olan şehirlerin suçluluk nisbetleri nüfusları 100.000 ile 250.000 arasında olan şehirlere nazaran daha az olarak gözükmektedir¹¹.

Şahıslara karşı işlenen suçlar nisbeti ise köylük mıntakalarda daha geniştir.

Umumî olarak büyük şehirden uzaklaştıkça cürümlerin adedi azalmaktadır.

Büyük ve küçük şehirler ve ziraat mıntakaları arasında cürüm nisbetleri bakımından mevcut olan bu fark umumiyetle şu suretle izah olunuyor: Bir kere büyük şehrin içinde sakin olanlar bakımından yaptığı kriminojenik tesirler büyüktür. Bundan başka suç işlemeğe müstait durumda olan bir çok kimseler ziraat mıntakalarından büyük şehirlere gelmektedirler. Küçük ikamet mıntakaları ise hattı hareketlerin kontrolü bakımından âdeta bir fonksiyon ifa etmektedirler. Ziraat mıntakalarında tetkiklerde bulunan sosyologlar buralarda yaşayan halkın mutaden daha mütecanis bir ahlâk durumu arzettiklerini tesbit eylemişlerdir. Ziraat mıntakalarındaki servet miktarı azdır ve servet dağılışı büyük farklar arzetmemektedir. Bu sebep dolayısıyla zengin ve fakir arasındaki mesafe ve iktisadî rekabetin kesafeti buralarda daha azdır. Ziraat mıntakasındaki aile daha sabittir; nüfus seyrek, suçlular için suçlarını saklamak ve gizlenmek imkânları daha azdır. «Ziraat mıntakalarında oturan mütecanis ve kuvvetli ahlâk standartlarına, kanaat ve âdetlere sahip halkın tamamile aksine olarak, şehirli geniş surette birbirinden farklı, birbirine zıt

¹¹) Sutherland: s. g. eser, s. 135.

ve karşılıklı olarak birbirini tenkit eden nazariyeler, fikirler, inanışlar ve ideolojilerle temasa gelir. Bu nevi şartlar altında herhangi bir kaide, cemiyet yahut herhangi bir müessese veya parti doktrininin mukaddes olmadığı ve bunların mutlak hakikatler olarak kabul edilemeyeceği hissolunur. Bundan dolayı, sosyal nizam ve onu temsil edenlere karşı tecavüzlerin ve bilhassa cinsiyet, mülkiyete karşı olan taarruzların ve sarhoşluğun şehirlerde daha yüksek adette bulunmasına hayret etmemek lâzımdır. İleri derecede şüphecilik, synicism, nihilizm, tenkitçilik ve fikri bâtıllar gibi kuvvetli tahripçiler daima ahlâkî düşüklüğün ve suçluluğun zemini olarak gözükmedirler¹⁶⁾.

Bu izah olunan sebepler dolayısıyla küçük nüfuslu ziraat mıntakalarında polisin daha az müessir olmasına ve bilhassa Amerika'da adliyenin tâbi bulunduğu ademi merkezîyet rejimi tesirile adaletin tevziine şahsi sempatilerin muayyen ölçüler içinde müessir bulunmasına rağmen yukarıdaki sebepler dolayısıyla az miktarda bir suç nisbetine tesadüf olunmaktadır¹⁷⁾.

Bu bahse nihayet vermeden şu noktaya da işaret etmek isteriz ki ileri Garp memleketlerinde ve bilhassa Amerika'da tahakkuk ettirilmiş olan nakliyat kolaylıkları büyük ve küçük şehirler ve ziraat mıntakaları arasındaki sosyal yaşayış farklarını her gün biraz daha azaltmakta ve bu keyfiyet suç ekolojisi bakımından mevcut olan farkların da her gün biraz daha tenezzülünü intaç eylemektedir¹⁸⁾. Ayrıca yukarıda arzylediğimiz mülâhazaların halihazırdaki durumu ile, memleketimiz sosyal hayatı bakımından belki yüzde doksanı itibarile kabili tatbik olmadığını burada ilâve etmek isteriz. Ancak şuna kat'î surette inanıyoruz ki içine girmiş bulunduğumuz yeni siyasî hayat suçluluğun keyfiyet ve kemiyeti üzerindeki tesirlerini sosyal bünyemiz ve hayatımızda göstermekte gecikmiyecektir ve bunun suçluluk sahasında çok şayanı dikkat in'ikâsları olacaktır. Hattâ bu in'ikâsların teşekkül eylemekte bulunduğuna müteallik ilk işaretler kendilerini göstermeğe başlamıştır.

¹⁶⁾ *Taft*: s. g. eser, s. 154.

¹⁷⁾ Bununla beraber Amerika'da son yıllarda ziraat mıntakalarında kanunun tatbikine karşı çok kuvvetli mukavemetlerin yapıldığına şahit olunmuştur. Meselâ Iowa'da hayvan vereminin kontrolü hakkındaki mevzuatın tatbiki şiddetli bir mukavemetle karşılanmış ve millî askerî kuvvetlerin celbine lüzum hasıl olunmuştur.

¹⁸⁾ *Bruce Smith*: Rural crime Control New-York 1933. Meselâ İsveç'te ziraat mıntakalarındaki mahkûmiyet nisbetleri 1879 dan 1935 e doğru sabit bir surette şehirlerdeki mahkûmiyet nisbetlerine yaklaşıp bulunmaktadır. Aynı trend'e Fransa'da da tesadüf olunmaktadır. *Thomas P. Monahan*: The Trend in Rural and Urban Crime, Mass. 1937.

III

SUÇ EKOLOJİSİ

(Bir şehrin muhtelif kısımları bakımından)

Amerika'da, kriminoloji ve sosyoloji sahasında tamamen ekolojik mahiyetteki etüdlere 1926 yılında Chicago Üniversitesi Sosyoloji Profesörü *Robert E. Park* ve *Ernest W. Burgess* tarafından başlanılmıştır¹⁹⁾.

Fakat bu sahada ilk müsbet araştırmayı yapan ve eseri veren ve bunların verdiği neticelere müsteniden ilk pratik suç önlemesi programını tatbikata koyan ilim adamı *Clifford Shaw'dır*²⁰⁾.

Shaw tarafından yapılan araştırmanın esas mevzuu Şikago şehrinde çocuk suçluluğunun muhtelif hususiyetleriyle tetkik ve mütalâası ve sebep ve âmillerin tesbitidir.

Yukarıda suç ekolojisi hakkında iptidai bir tarif vermeğe çalışmıştık. Bu mevzuu bir miktar daha derinleştirmek ve daha geniş bir fikir vermek üzere Shaw'ın bahsettiğimiz eserinin mukaddemesinden şu satırları aynen naklediyoruz:

«... Uzun zamandanberi suçluluğun ileri derecede mudil hattı hareket şekillerinden olduğu ve husule gelişinin büyük adette yardım edici âmilleri istilzam eylediği kabul olunmuştur. Cürmî hattı hareketin tam bir şekilde anlaşılması aynı zamanda ferdin ve ferdin içinde hareket eylediği sosyal muhitin doğru ve kat'î surette mütalâasını zarurî kılar. Muhtemel olarak bünyevi, zihni, hissi ve sosyal bütün âmiller suçluluğun teşekkülüne müessir olmaktadır ve muayyen suçluluk hallerinin incelenmesinde ve suçlu hakkında yapılacak muamele bakımından nazarı itibara alınmalıdır...²¹⁾».

«Beşerî hareketleri mütalâa eden müdekkikler umumî olarak çocuğun hareketlerine istikamet veren itiyat ve vaziyet alışların onun mazideki tecrübeleri sayesinde bina edilmiş bulunduğunu ve çocuğun içinde yaşa-

¹⁹⁾ *Robert E. Park: The Urban Community as a Spatial Pattern ad Moral Order (the urban community edited by Burgess)*. Bu mahiyetteki diğer etüdler: *Mabel A. Elliott: A Correlation between Rate of Juvenile Delinquency and Racial Heterogeneity* Illinois Department of Public Welfare, Springfield; *Frederic M. Thrasher's: The Gang*, 1927.

²⁰⁾ *Clifford R. Shaw and Henry D. McKay: Social Factors in Juvenile Delinquency (A study of the Community, The Family, and The Gang in Relation to Delinquent Behaviour, 1931)*.

²¹⁾ *C. Shaw: s. g. eser, s. v.*

dığı muhitin birbirini takip eden karşılıklı tesirleri vetiresi içinde tekemmül eylediğini kabul etmektedirler. Bu sebeple sözü geçen vetirenin karakteri, aynı zamanda, organizmanın şartları ve çocuğun içinde bulunduğu sosyal şartların ve kültür şartlarının mahiyeti ile taayyün eder. Çocuk bazı fizikî karakteristiklerle, reflekslerle, kabiliyetlerle ve tarif edilmez ilcâlarla mücehhez olarak dünyaya gelir. Buna ilâve olarak, o, daima içinde bazı şahsiyetlerin, an'anelerin, kültür şekillerinin, faaliyetlerin ve sosyal münasebetlerin esasen mevcut bulunduğu, bir sosyal dünyaya da gelmiştir. Bu suretle sosyal dünya çocuğa takaddüm etmiştir ve ona münasebetle bazı talepleri, istekleri vardır».

«... Faaliyetlerin ve fiillerin kökünü teşkil eden vaziyetler, karşılıklı tesirler vetiresi içinde teşekkül ediyorlarsa, *bundan tabii olarak şu netice çıkar ki çocuğun fiil ve hareketlerinin anlaşılması için onun içinde yaşadığı sosyal dünyanın bilinmesi zarurîdir.* Çocuklar daima diğer şahıslarla birlikte olarak yaşar ve harekette bulunurlar; bir gurubun âzası, dinamik bir sosyal dünyanın faaliyetlerine iştirak eden bir kimse olarak yaşarlar. Onları ve onların hareketlerini âzası buldukları değişik sosyal guruplardan ayrı olarak nazara almak sun'î bir mahiyet arzeder.

Çocuğun hattı hareketlerinin, fiilleri trendinin tekâmülü bakımından müessir olan en ehemmiyetli sosyal guruplar arasında aile, oyun gurubu ve komşuluk vardır. Bu guruplar bilhassa ehemmiyetlidirler, çünkü çocuğun mensup bulunduğu ilk topluluklardır. Bu guruplara iştirak eylemek suretiledir ki çocuk kendilerine, bir nevi intibak etmek vaziyetinde bulunduğu, artan adette şahsiyetler manzarası ve sosyal kıymetlere kendini arzetmiş olur. Bu, aile, oyun gurubu ve komşular ile başlıyarak muhtelif sosyal gurupların istek ve standartlarına kendini uydurma vetiresi içindedir ki çocuğun hattı hareketleri ve fiilleri yavaş yavaş bina edilmiş olur²²...».

Yukarıda nakleylemiş bulunduğumuz satırların hülâsası şu oluyor ki, çocuk suçluluğunu (ve tabii olarak umumî suçluluğu) tetkik ve incelerken hâdiseyi daima içinde teessüs eylediği sosyal muhit ile bir fonksiyon halinde mütalâa etmek lâzımgelir. Bunun için ise her şeyden önce çocuk suçluluğu ve suçluluk hâdisesinin mıntakalar itibarile yataklarını ve mecralarını bulmak lâzım gelir.

İşte sözü geçen maksat ile, harita metodlarını tatbik suretile, suçluluğun coğrafi dağılışını tesbit ve bu coğrafi dağılışın neticelerini gözönüne alarak onu, tekâsüf eylediği mıntakaların hususiyetleri itibarile, izah ve cürmî hattı hareketlerin, bu mıntakaların çeşidi, fizikî, sosyal vesair hu-

²²) C. R. Shaw: s. g. eser, s. 23.

susiyetleriyle mütenazır olarak ne suretle teşekkül ve inkişaf eylediğini gösterir tarzda yapılan kriminolojik etüdlere suç ekolojisi adı verilmektedir.

Yukarıda da müteaddit kereler tebarüz ettirmiş bulunduğumuz veçhile bu tarzdaki etüdlere henüz Avrupa memleketlerinde yapılmış değildir ve Amerika'da da tarihi nisbeten yenidir. *Shaw*'ın nakleylediğimiz etüdü esas itibarile Chicago'ya taallük etmekle beraber Cleveland, Birmingham, Denver, Seattle şehirlerini de ihtiva eylemektedirler. Aynı müellifin *Mckay* ile birlikte 1942 de neşrettiği ve esas itibarile eski etüdlерinin neticelerini teyit eden eserleri bu bakımdan daha başka şehirlere ait neticeleri de ihtiva eylemektedir²³.

²³) *C. R. Shaw and Mckay: Juvenile Delinquency and Urban Areas 1942.* Chicago'da *Institute for Juvenile Research'e* bağlı olarak kurulmuş bulunan *Dep. of Sociology* Chicago'daki suçluluk problemini ve buna bağlı diğer sosyal problemleri anlamak ve etüd etmek maksadile teşkil edilmiş olan ilmi bir âmme müessesesidir. Müessese *Chicago Area Project'i* (bunun hakkında ileride mufassal malûmat verilecektir) tahakkuk ettirmek vazifesile mükellef olduğu gibi suçlu çocuklar üzerinde devamlı etüdlere de yapmaktadır. Müessesenin hâlen mesgul olduğu meselelerden biri küçük yaşlarda suç işlemiş olan çocuklardan ne miktarının, ne gibi sebeplerle kâhil suçlular (yaşlı suçlular) sınıfına intikal eylediğini tesbit eylemektir. Bu etüd muhtelif serileri ihtiva etmektedir: 1) Mektep kaçakları, 2) bazı problemler arz ettiklerinden dolayı bu hususta kurulmuş olan mekteplere gönderilen (*Parental School, Montefiore School*) çocuklar üzerinde devamlı etüdlere, 3) Saint Charles training School'a gönderilen suçlu çocuklar üzerinde devamlı etüdlere, 4) nihayet iki çocuk mahkemesi serisi üzerinde devamlı etüdlere. Bu son bölüm bakımından iki gurup ele alınmıştır: a) 1920 senesinde çocuk mahkemesinde mahkûm edilen çocuklar. b) 1930 senesinde çocuk mahkemesince mahkûm edilen çocuklar. Her iki gurupta da ikiser bin çocuk vardır. Bunların sonradan suç işliyerek kâhil suçlular gurubuna geçip geçmedikleri, polis kayıtlarından ve hapishane ve ıslahhaneler kayıtlarından araştırılmaktadır. Bu hususta tesadüf edilen güçlüklerin basında isimlerin doğru olarak tesbiti gelmektedir. Filhakika bu şahıslar ekseriya değişik isimler kullandıklarından isim yoluile sonraki mahkûmiyetleri tesbit eylemek güç olmaktadır. Sırf sözü geçen ciheti doğru olarak tesbit maksadile bir tahkikatçı memurlar gurubu istimal olunmaktadır. İlerideki suçlar bakımından mahkûmiyetler nazarı itibara alınmaktadır. Herhangi bir şüphe halinde mahkûmiyet nazara alınmamaktadır. Çocuk suçluluğundan kâhil suçluluğuna geçenler hakkında bu suretle tesbit olunan rakkamlar ve nisbetler dalma asgarî olarak telâkki edilmektedir. Nisbetler tesbit edildikten sonra öne çıkan en mühim mesele sahaları üzerinde etüd ve bu şahısların ikamet ve yaşama muntakalarında incelemeler yaparak muhtel sebeplerin ta-

1931 senesinde ikmal edilen bu etüdün verdiği neticeler üzerine, mezkûr mıntakalarda suçluluğun tedavisi ve önlenmesi maksadile tecrübi bir programın vücuda getirilmesi ve tekemmül ettirilmesi maksadile *The Chicago Area Project* kurulmuştur. Sözü geçen projenin tahakkuk ettirilmesi vazifesini *Institute for Juvenile Research*'in Sosyoloji bölümü üzerine almış bulunmaktadır. *Shaw* bu dairenin müdürüdür. Amerika'daki tetkiklerimiz sırasında bu dairenin muhtelif faaliyetlerine karşı mahsus bir alâka gösterdik ve müteaddit saatlerimizi sözü geçen müessesenin faaliyetlerinin incelenmesine tahsis eyledik. Mevzubahs önleme programının mü-

yünidir. Bu bakımdan hayat hikâyesi (*life story*), ve otobiyografi metodları ve icap ettiğinde Hâdise hikâyesi (*Case story*) metodu kullanılmaktadır. Sözü geçen malûmatın tesbiti bakımından mahalli, çocukları, şahısları ve bunların muhitlerini bilen kişiler kullanılmaktadır ve tabii olarak istatistik metodu bütün unsurları ile istimal edilmektedir. Mezkûr malûmatın alınması bakımından tahkikatı yapan memurların ve müessesenin kanunî salâhiyetleri ve imtiyazları yoktur. Muhitle, ve diğer sosyal müesseselerle anlaşarak ve iyi münasebet idame ederek malûmat istihsaline çalışılmaktadır. Tabii bütün mesele alınan malûmatın gizliliğini temin eylemektir. Senelerce yapılan çalışmalarla verilen misallerle, elde edilen malûmatın gizliliği hususunda muhitte kâfi derecede itimat husule gelmiş ve bu keyfiyet alınan malûmatın sıhhatini geniş ölçüler içinde temin eylemiştir.

Müessesenin çalıştırdığı mütehassis ve memur yekûnu 30 dur. Yukarıda arzettiğimiz mevzudaki devamlı çalışmaları on kişi yapmaktadır. Bu oldukça geniş teşkilâtın ancak bir tek şehrin muayyen mıntakalarına ait bazı meseleleri etüde tahsis edilmiş bulunduğu gözönüne alınacak olursa, âdeta iğne ile kuyu kazmak mahiyeti arzeden bu tarzdaki çalışmaların nasıl bir devamlı maddî ve mânevî gayreti ve geniş bir mütehassıslar gurubunu lüzumlu kıldığı kolayca anlaşılacaktır.

Müessese ikinci olarak milliyet, ırk ve suçluluk arasındaki münasebetleri etüd eylemiştir. Bu sıralarda nihayete ermiş olan ve neticeleri negredilmek üzere bulunan bu etüd sözü geçen unsurlar arasında çok az bir münasebet olduğunu ortaya koymuştur.

Üçüncü olarak müessese tarafından yapılmakta olan ekolojik etüdlere devam eylemektedir. Bu etüdlere ne suretle icra olunduğu ve varılan neticeler metinde izah olunacaktır. Ekolojik etüdlere bakımından yedisiz senelik devreler alınmakta ve bu devreler içinde şehir dahilinde suçluluğun tekâsüf eylediği coğrafi mıntakalar tesbit olunmaktadır. Şimdiye kadar etüd yapılan devreler şunlardır: 1900 - 1907 - 1917 - 1923 - 1927 - 1933 - 1934 - 1940. Sözü geçen devreler içinde coğrafi dağılımları tesbit edilen suçlu çocuklar yekûnu elli bin mütecavizdir.

Nihayet müessese hâlen Şartlı Salıverme (*Parole*) neticeleri üzerinde de çalışmaktadır.

talâasına girişmeden önce Chicago'ya taallûk eden bu ekolojik tetkikin ne suretle yapılmış bulunduğunu, metodları ve bunlar neticesinde Chicago'ya ait suç mıntakalarının nasıl tayin edilmiş bulunduğunu göstermek ve incelemek istiyoruz.

Bu mevzuda her şeyden önce Chicago'nun fizyonomisine ait çok kısa malûmat vermek isteriz²⁴.

Amerika'nın ikinci büyük şehri olan Chicago 19 uncu asrın başlangıcında 200 nüfuslu ve mesahası 2,5 mil murabbaı çok küçük bir şehir iken²⁵ hâlen 3,5 milyonu geçen nüfusu ile dünyanın en büyük merkezlerinden biri haline gelmiştir. Chicago'nun tarihi şimdiye kadar görülmemiş nisbette bir nüfus artışının, arazi genişlemesinin ve ticarî ve sınaî tekâmülün tarihidir.

1920 senesinde Chicago'nun nüfusunun 95.8 in beyaz, 4.1 zenci ve 0.1 rinin de diğer ırklara mensup bulunduğu tesbit olunmuştu. Umumi nüfusun %29.8 i yabancı memleketlerde doğmuş ve %42.2 sinin ana babası ise hariçte doğmuş yahut karışık idi; yani ana babaları Amerika'da doğmuş olanlar ancak umumi şehir nüfusunun %23.8 ini teşkil eylemekte idi.

Yine 1920 senesinde Chicago nüfusunun 808.558 zi yabancı memleketlerde doğmuş olup bunun %17 si Polonyalı, %15 Rus ve Litvanyalı, %13.9 u Alman ve %7.3 ü İtalyandır. Bu müşahedeler göstermektedir ki Chicago nüfusunun şaşırtıcı bir nisbette artmış bulunmasının başlıca sebebi muhacerettir. Keza şehir mesahasının gittikçe büyümesi, yayılması şehir nüfusunun mütemadiyen seyyal vaziyette bulunmasını ve binnetice komşuluk münasebetlerinin daima tahavvülünü icap ettirmiştir.

Bu iki hâdiseyi, yani komşuluk münasebetlerinin daima değişmesi ve muhaceret dolayısıyla sosyal hususiyetleri ve kültürü tamamen değişik büyük bir nüfus kütesinin aynı bir mıntakaya doğru mütemadi akınını, Chicago suçluluğu bakımından çok esaslı bir unsur olarak daima gözönünde tutmak lâzımgelir. «Chicago, nüfusu, muhtelif kendini uydurma ve intibak ettirme ve temsil safhalarında bulunan milli ve ırkî gurupların en ziyade tenevvü arzelmekte bulunan bir şeklini ifade eden ve sür'atle değişen yeni bir sanayi ve ticaret şehridir²⁶».

Chicago'nun suç ekolojisini yani suçluluk mıntakalarını tesbit ederken müellifler üç türlü seri rakkamların coğrafi, daha doğrusu mıntakavi dağılımını tesbite çalışmışlardır:

²⁴) Aşağıda verilecek malûmat *I. J. R.*'in sosyoloji departmanındaki tetkiklerimizden ve *Shaw* ve *McKay*'in sözü geçen eserlerinden istifade suretile elde olunmuştur.

²⁵) 1845 senesinde yapılan bir nüfus sayımında Chicago nüfusunun 4470 kişi olduğu görülmüştür.

²⁶) *Shaw and McKay* s. g. eser, s. 25.

- 1) Polis ve probation gözeticilerinin²⁷ meşgul olduğu ve çocuk mahkemesi huzuruna getirilmiş olan suçlular,
- 2) Çocuk mahkemesi huzuruna getirilmiş olan suçlular,
- 3) Çocuk mahkemesi tarafından ıslah müesseselerine sevk edilen suçlular.

Bu suretle, polis ve gözeticiler tarafından muamele gören birinci gruba mensup 10-16 yaşları arasındaki 9243 çocuk, ikinci guruptan 1917-1923 seneleri arasında *Cook County* çocuk mahkemesi huzuruna sevk edilen 8141 (yaşları 10 ilâ 16) çocuk, üçüncü grupta 1917-1923 seneleri arasında *Cook County* çocuk mahkemesi tarafından ıslah müesseselerine sevk edilen 2596 çocuk nazara alınmıştır. Mutaden, polisçe malûm olan çocuklardan %85 i mahkemeye sevk olunmamaktadırlar ve mahkemeye sevk edilen çocuklardan ancak 1/3 ü ıslahî müesseselere gönderilmektedir.

Bu üç seri gerek ayrı ayrı nazara alınsın ve gerekse topluca mütalâa edilsin, tabii olarak, çocukların ev adresleri nazara alındığı takdirde, suçluluğun tekâsûf eylediği mıntakaların tesbiti bakımından kriter olarak ele alınabilirler.

1926 senesinde polis ve gözeticilerce bilinen 9243 çocuğun yaş bölümlerinin şu suretle tevezzü eylediği görülüyor²⁸: Yaşlar 8 ile 17 arasındadır: En kalabalık gurup 13 yaşından aşağıdakiler gurubudur. Bunların %55 i hırsızlık suçunu işlemişlerdir, hırsızlığın muhtelif şekillerine tesadüf ediliyor: Hafif hırsızlık, dükkânlardan eşya çalmak, yankesicilik, otomobil çalmak, dükkân, ev, fabrikalara girerek eşya çalmak, silâhla hırsızlık ve saire. Geri kalan %45 de aşağı yukarı her neviden suçları ihtiva eylemekte ve bunlar arasında çok ağır suçlar da mevcut bulunmaktadır.

İmdi bu çocukların ev adresleri - ki esasen gözeticilerce muntazaman sicili tutulmaktadır - nazara alınarak Chicago haritasında - tabii çocukların adreslerine nazaran - taallûk eden muhtelif mıntakalara bir işaret konuluyor. Bu işaretler konulurken suç adedi değil fakat şahıslar adedi nazara alınmıştır; yani bir çocuk müteaddit suçlar işlemiş bulunsa da onun için sadece bir işaret konulmuştur.

Bu suretle teşkil olunan harita ortaya çok şayanı dikkat karakteristikler koymuştur: Bir kere işaretlerin muayyen mıntakalarda çok bariz

²⁷) Probation officer.

²⁸) Chicago'da suç islediği bildirilen çocuklar hakkındaki şikâyetler polis idaresi tarafından çocuk mahkemesi nezdine tayin edilmiş bulunan çocuk gözeticilerine bildirilir. 1926 senesinde şehrin 40 polis merkezine dağıtılan gözeticilerin adedi 28 idi. Bu suretle hâdiseye el koyan memur işi mahkemeye sevk ederek veya etmiyerek onun hakkında lüzumlu muameleyi yapmak salâhiyetine maliktir.

şkillere tekâsüf eylediği görülmüştür. İkinci olarak çok geniş bir suçlular nisbetinin Chicago'nun iş mntaka ve merkezlerine bitişik olan sahalarda tekâsüf eylediği tebarüz etmiştir. Bu mntakalardan dışarıya doğru gidildikçe nisbetin gittikçe azaldığı ve uzaklaşma nisbeti muayyen bir miktara gelince sıfıra müncer olduğu görülmüştür.

Mntakaları tesbit edişte sahih olmak için şehir 113 mntakaya bölünmüştür ve bu mntakalar o suretle teşkil edilmiştir ki beher saha içerisinde 10 ilâ 16 yaşları arasında 500 çocuk bulunmaktadır. Bu suretle teessüs eden haritadaki rakkamlar ve neticeler tamamile birinci suretle teşkil olunan haritanın gösterdiği trend'i teyit eylemektedir.

Çocuk mahkemesi tarafından haklarında muamele yapılan çocukların ev adreslerine nazaran tesbit olunan harita da hemen tamamile polis ve gözeticiler tarafından muamele yapılan çocuklar serisine ait neticeleri vermektedir ve burada da aynen suçluluğun kesafet mntakaları şehrin iş mntakalarına ve sanayi merkezlerine komşu olan, bitişik bulunan mntakaları teşkil eylemektedir. Keza tekerrür bakımından bu seri itibarile yapılan tetkiklerde tekerrürün doğrudan doğruya ferdi suçlular adedi ile mütenazır olarak değiştiğini ve yüksek suçluluk nisbetini ihtiva eden mntakalarda yaşayan suçluların çok daha muhtemel olarak mükerrir olmakta bulduklarını göstermektedir.

Nihayet üçüncü seri suçlu adedinin şehirde tevezzüü de bundan evvelki serinin ortaya koyduğu neticeleri teyit eylemektedir.

Hülâsa edecek olursak ele alınan üç seri de şehrin bölündüğü 113 mntakada çocuk suçluluğunun geniş ölçüde mütehavvil olarak tekâsüf eylediğini, şehrin merkezini teşkil eden iş ve sanayi merkezine bitişik mntakalarda bu nisbetin âzamîyi bulduğunu ve şehrin dışına doğru ilerlendikçe nisbetin düşerek nihayet sıfıra müncer olduğunu görüyoruz. Bu bakımdan şayanı dikkat olan bir ikinci müşahede de sözü geçen nisbetlerin nisbeten uzun bir zaman fasılası zarfında değişmiyerek sabit kaldığı ve yüksek suçluluk mntakalarının bu hususiyetlerini muhafaza eyledikleridir.

Shaw'a göre bu müşahedeler suç ekolojisi bakımından ortaya üç mesele çıkarmaktadır:

1) Sözü geçen yüksek nisbetler taşıyan mntakaların karakteristikleri nelerdir ve aşağı nisbetler taşıyan mntakalardan ne suretle tefrik olunurlar?

2) Yüksek ve alçak suçluluk nisbetlerini taşıyan mntakalar ne için, şehrin merkezine nisbetle bir istikamet alarak tevezzü ediyorlar?

3) Nisbeten uzun bir zaman fasılası içinde bu nisbetler ne için sabit olarak kalıyorlar?

Shaw'a nazaran bu suallere cevap vermeğe teşebbüs eden her müdek-kik şehrin yaşayan bir uzviyet olan mahiyetini ve onun büyümesi ve yayılmasında teessüs eden *təcrit edilme* ve *farklılaşma* vetiresini nazara almak lâzım gelir.

Sosyal problemlerle meşgul olan ilim adamları şehirler içinde açık farklarla birbirinden ayrılan mintakaların mevcut bulunduğunu ortaya koymuşlardır. Bu mintakalar içinde *slum* belki en fazla dikkati çekmiş bulunmaktadır. *Bu terim, fizikî, harabî ve şekil değiştirmenin, kötü ikamet şartlarının, hadden aşırı kalabalığın, fakrû zaruretin ve suçun yüksek derecede bulunduğu şehir mintakalarını ifade eder.* İleri derecelere götürülen incelemeler mahallî vaziyetlere ait bulunan bu şartların, şehir içindeki daha umumî yayılma ve tecrit olunma vetiresinin, neticeleri olduğunu ortaya koymaktadır: 1920 ve 1930 seneleri arasında bu vetirenin mahiyeti bir çok yeni tetkiklere mevzu teşkil eylemiştir²⁹.

Profesör *E. W. Burgess*'e nazaran modern Amerikan şehri, birbiri üzerine tesir eden âmillerin ademi mevcudiyeti halinde, merkezleri müttehit iç içe beş daire halinde ifade edilebilecek beş mintaka vücuda betirir³⁰.

²⁹) Müellifler, yayılması ve genişlemesi sırasında aynı sınıftan olan bütün Amerikan şehirlerinin aynı mintakaları vücuda getirdiğini beyan ediyorlar ve bu vetire içinde tesekkül eden mintakaların bir plâna uydurulmadan kendiliğinden tesekkül eylemeleri ve şehirden şehire aynı fiziki, sosyal ve kültür karakteristiklerini ihtiva etmeleri itibarile bu mintakaları *tabii mintakalar* olarak tevsim ediyorlar. Bk. *R. E. Park: Human Behavior in Urban Environment.*

³⁰) Şehrin merkezinde, onun ticarî, sosyal ve siyasi hayatının merkezini teşkil eden iş merkezi vardır. Bu mintakayı, iş merkezinin yayılması dolayısıyla gittikçe şeklini kaybetmiş olan ve etmekte bulunan ikamet mintakaları ihata eder. Bu sebeple sözü geçen mintakayı tahavvül, değişme halinde olan mintaka suretinde tavsife imkân vardır. İşte bu fiziki bozulma, tedenni, sosyal teşkilâtını kaybetme (social desorganization) durumunda olan mintakadır ki en geniş miktarda fakrû zaruret, kötü ikamet, çocuk suçluluğu, aile dağılması ve bedeni ve akli hastalıklar tekâsüf eylemektedir. Aileler, refah ve servet kazandıkça, bu mintakadan da üçüncü mintakaya ve onun dışına doğru çekilmektedirler ve bu suretle geride kalanları lidersiz, mağlûp ve yardımsız olarak bırakmaktadırlar.

Üçüncü mintakayı serbest işçilerin ev mintakaları teşkil eder. Bu mintakada oturan halk iş mintakasına komşu mintakalarda oturmak istemekle beraber ona pek çok da yakın oturmak istemiyen işçi halktır. Bu nevi mintakanın nüfusu mutaden ikinci muhaceret gurubudur. Ekseriya baba fabrikada çalışır ve çocukların şehrin merkezinde işleri vardır. Bunlar dans salonlarına ve sinemalara devam ederler ve evlendikten sonra IV üncü mintakada evlerini kurmayı arzu ederler.

Shaw'a nazaran hiç şüphesiz her şehrin teşekkülünde ve şekillenmesinde mühim rol oynayan tabii bir çok unsurlar vardır. Göller, nehirler, tepeler vesaire gibi; meselâ Chicago'nun bir yarım daire halinde teşekkülüne Michigan gölü sebebiyet vermiş bulunmaktadır. Fakat not 30 da izah olunan ideal vetire, şehrin teşekkülünde ve yayılmasında, bir evvelki mıntakanın diğerini istilâ eylemesi suretindeki temayülü tebarüz ettirmesi bakımından dikkate şayandır.

Chicago'da çocuk suçluluğunun tekâsüf mıntakaları, sanayi mıntakaları ile mukayese olunduğu zaman, her iki mıntakanın büyük ekseriyeti itibarile birbirine intibak eylediği yahut birbirine komşu ve bitişik mıntakalar halinde buldukları görülmektedir. Bu hiç şüphesiz bizatihi ticaret ve sanayiın suç sebebi olduğuna delâlet eylemez. Fakat sözü geçen münasebetten şu netice istihraç olunabilir ki sanayi ve ticaret mıntakalarına komşu olan bu sahalar, sırf bu sebepten dolayı, bazı karakteristiklere maliktirler ve bu karakteristikler kendilerini aşağı suçluluk nisbetine sahip olan diğer mıntakalardan tefrike medar olmaktadır.

Filhakika ticaret ve sanayi mıntakası gittikçe büyümekte ve kendisini çeviren ve ikametgâh olarak kullanılan mıntakayı istilâ etmektedir. Bu keyfiyet mezkûr ikamet mıntakasının fizikî bakımdan gittikçe ihmal edilmesine sebebiyet vermektedir. Aynı suretle ağır endüstri sahalarına bitişik olan mıntakalar âdeta bir istilâyaya maruz kalmaktadırlar. Diğer taraftan bu mıntakalar gürültüsü, dumanı ve kokusu sebebiyle ikamet bakımından daha da gayri müsait bir vaziyete girmektedirler.

Sözü geçen mıntakalar, aynı zamanda yüksek bir nüfus azalışı nisbeti de göstermektedirler. Buna mukabil aşağı suçluluk nisbeti gösteren mıntakaların nüfusu artmağa doğru gitmektedir.

Bu mıntakalar aynı zamanda aile varidatının ve kira bedellerinin azlığı ile de kendilerini karakterize etmektedirler. Tabii olarak eski, ihmal

Beşinci mıntaka daha iyi ikametgâhlar mıntakası olarak tesmiye olunmaktadır. Bu mıntakada ekseriyetle Amerika'da doğmuş olan orta sınıf halk, küçük iş adamları, satıcılar ve memurlar ikamet ederler. Bu mıntaka bir zamanlar münferit evler mıntakası iken apartımanlar ve ikamet otelleri sahası haline girmektedir. Bu mıntaka içinde yeni peyk merkezler teşekkül etmektedir. Bu mıntakaların kadın nüfusu daha ziyadedir; rey verme daha serbesttir; gazete ve kitap satışı fazladır ve kadınlar şehir idaresine temsilci olarak seçilirler.

Nihayet beşinci mıntaka bütün bunları ihata eden küçük şehirler mıntakasidir ve bunlar hey'eti umumiyesile şehrin banliyösünü teşkil ederler. Buralarda oturan erkeklerin ekserisi günlerini şehrin merkezinde geçirirler ve geceleri buraya avdet ederler. Bk. *Burgess: Urban Areas in Chicago*, Chicago University Press 1929.

edilmiş, kendi haline bırakılmış olan binaları ihtiva eden bu mıntakalarda kiralar düşüktür. Düşük kiralar ise tabii olarak varidatı düşük ve iktisaden kötü durumda olan halkı buralara doğru çekmektedir. Bu mıntakalarda oturan halkın âmme yardım müesseselerinden para alma nisbetinin yüksekliği de bu müşahedeleri teyit eylemektedir.

Sözü geçen mıntakaların diğeri bir karakteristiği de bu mıntakalarda yabancı ve zenci nüfusuna ait yüksek nisbettir. Gerçekten bu mıntakalar aşağı iktisadi seviyede bulunan halkı cezbeylemektedir. Filhakika gerek zenciler ve gerekse muhacirler müşabih iktisadi bir statüye maliktirler; iki gurup ta modern büyük şehir hayatına alışmış değildirler ve her ikisi de istinas peyda etmemiş buldukları bir muhite kendilerini uydurmak vaziyetindedirler. Yeni muhacirler yüksek suç nisbetini ihtiva eden bu mıntakalarda tekâsüf eylemektedirler. Keza çocuk mahkemesi huzuruna sevk edilen çocuklardan çok büyük bir kısmı ya zenci yahut ta yabancı memlekette doğmuş olan ebeveyne malik bulunmaktadırlar.

Şehre ilk gelişlerinde muhacir gurupları şehrin merkezine bitişik ve komşu olan sanayi mıntakalarına civar yerlere yerleşmeğe mütemayildirler. Bu mıntakalar ilk yerleşme mıntakası olarak tanınırlar ve kültür bakımından Avrupai an'ane ve yaşama âdetleri ile karakterize olunurlar. Burada bir kaç yıl oturduktan sonra gurup ikinci bir yerleşme mıntakası tesis etmeğe ve oraya göçmeğe başlar. Bu yeni mıntakada daha az bir muhacir tekâsüfü vardır ve gurup Amerikan şehir yaşama standartlarına daha ziyade yaklaşmış bulunur. Bu muhacir topluluklarının münferit âzaları gittikçe kendilerini Amerikan yaşama şekillerine uydurarak temsil olundukça kendilerine mahsus mıntakalarından kaçarak kozmopolit Amerikan ikamet mıntakalarına doğru yerleşmeğe mütemayil bulunurlar ve bu üçüncü safhada bulunuş gelen muhacir guruplarının temsili bakımından en iyi işareti teşkil eder²¹.

Chicago'ya vaki muhaceret nisbetinin yüksekliği bu muhtelif mıntakalar arasındaki nüfus hareketini daha da hızlandırmıştır. Bu keyfiyet yüksek suç nisbetini taşıyan ve aynı zamanda ilk muhaceret mıntakasını teşkil eden sahalarda yaşayan nüfus teşekkülünün devamlı bir surette değişmesini intaç eylemiştir. Bu suretle muhtelif muhaceret guruplarının mezkûr sahalardan çekilmesi ve bu sahalarda bulunan nüfus nisbetlerinin azalması, bu milliyetler guruplarından çocuk mahkemesine gelen suçlular adedinin de hemen hemen aynı nisbet içinde azalmasını intaç eylemiştir. Suçluluk mıntakalarından çekilen ve ikinci veya üçüncü safhalara geçen ilk muhacir guruplarına mensup çocuklar artık büyük rakkamlar halinde çocuk mahkemesi huzuruna gelmemektedirler.

²¹) *Dr. Paul F. Cressey: Succession of Cultural Groups in the City of Chicago.*

Fakat asıl şayanı dikkat olan nokta yüksek suç nisbetlerine malik mevzubahs mintakalarda ikamet eden nüfus teşekkülü izah olunan sebep dolayısıyla esaslı surette değiştiği halde, suçlular nisbeti değişmemekte aynı yüksek nisbette sabit olarak kalmaktadır. Bu keyfiyet yüksek suçluluk nisbetinin, mezkûr mintakalarda ikamet ediş keyfiyeti ile alâkadar olduğunu ve sebebi bir rabıta halinde bulunduğunu ortaya koymaktadır. Yani, başka bir söyleyişle, bu mintakalardaki yüksek suçluluk nisbeti bizatihi nüfus ile izah olunamaz; zira biraz evvel de söylendiği veçhile bu mintakaların nüfusu değişmekte bulunduğu halde suçlular nisbeti esas itibarile değişmemekte, sabit kalmaktadır.

Bu müşahedeler sözü geçen mintakalardaki komşuluk vaziyetinin dikkatle incelenmesini zarurî kılar.

Yukarıdanberi verdiğimiz izahat sözü geçen yüksek suçluluk nisbetini taşıyan mintakalarda geniş bir seyyaliyet, değişme, sosyal yapının dağılması ve çözülmesi ve istikrarsızlığa tesadüf edildiğini ortaya koyuyor. Filhakika nüfusun azalması komşuluk emniyetinin tehlikede olduğunu ortaya koyar; fakrû zaruret, kötü ikamet şartlarına ve sıhhi şartların ve uygun sosyal müesseselerin temin ve muhafazası bakımından lüzumlu kolaylıkların yokluğuna delâlet eder. Keza bu mintakalardaki yabancı memleketlerde doğmuş muhtelif köklere mensup ve değişik kültür muhitlerinden gelme nüfusa ait yüksek nisbet ahlâk standartlarının karışıklığını ve sosyal tesanüdün yokluğunu intaç eder. Bu nevi şartların üstün geldiği mintakalarda ise topluluk bir kontrol unsuru olarak nisbeten tesirsiz kalır. Bu gibi mintakalarda nisbeten az müessir bir efkârı umumiye, topluluk ruhu, ve muhitin mahalli problemlerle meşgul olmak ve mücadele eylemek bakımından az gayret müşahede olunur.

Müessir bir topluluk hayatı ise sosyal teşkilâtın sabitliğine veya istikrarına ve sosyal tesanüde bağlıdır²². Halbuki mevzubahs mintakalardaki nüfus o derecede harekette ve seyyaldir ki müşterek hattı hareketlerin ve menfaatlerin tekemmülü bakımından âdeta hiç bir fırsat mevcut değildir. Bu keyfiyet bütün sosyal müesseselerin daimî surette inhilâlini intaç eylemektedir.

Chicago'da, sözü geçen mintakalarda, yaptığımız tetkiklerde, hattâ binaların haricî manzaralarının dahi, bu inhilâli açık surette tebarüz ettirdiğini müşahede eyledik. Filhakika sözü geçen mintakalardaki binaların ekseriyeti taştan yapılmış, cazip mimariye sahip eserler vaziyetinde gözüküyor. Fakat o derece ihmal ve harabiye terk olunmuşlardır ki bunlara

²²) *William Thomas and Florian Znaniecki: The Polish Peasant in Europe and America, New-York, Alfred A. Knopf, Vol. I, s. 1171.*

halihazırda dört duvar ve çatı demek münasip olur. Zamanla düşen, çarpılan, çatlayan bina kısımlarına el atılmamış ve olduğu gibi bırakılmıştır. Bu binaların arasında öyle muhteşem ve büyük kiliseler görülüyor ki bunların eşlerine diğer mıntakalarda tesadüf etmek müşküldür. Fakat sözü geçen kiliseler de, cemaatlerinin yokluğu dolayısıyla, boş binalar haline inkılâp eylemiş ve hattâ bazıları istimal şeklini değiştirerek depolar haline sokulmuşlardır. Hülâsa buralarda eski refahlı ve ortadan kalkmış ve kalkmakta olan bir cemiyetin bütün izlerine ve eserlerine tesadüf eylemek mümkündür. Her şey inhilâl ve tefessüh halinde bulunan bir sosyal hayatın izlerine delâlet ve şahadet eylemektedir. Artık bu mıntakalarda oturan halkın kendi mahallî meselelerine münasebetle kollektif şekilde hareket edebilmeleri kabiliyeti tamamile kaybolmuştur. Keza hariçten, daha refahlı mıntakalardan gelen az adetteki sosyal kurumlar müstesna bu mıntakalarda suçluluk problemi ile meşgul olan mahallî ve topluluk içinden doğmuş sosyal müesseseler de yoktur. Topluluğun müşterek ideallerinin ve standartlarının ademi mevcudiyeti, suçluluğu gerek ortadan kaldırmak ve gerekse önlemek bakımından kollektif sosyal faaliyette bulunulamamasına sebebiyet vermektedir.

Bu *sosyal teşkilâtsızlaşmanın* (social desorganization) mühim ve başta gelen sebebi hiç şüphe yok Avrupanın eski an'anelere sahip köylü gruplarının yeni dünyaya muhacir olarak gelişlerinde onun yıldırım hızı ile cereyan eden sosyal hayatına intibak edememeleridir. Aynı şeyi, Chicago'nun bu mıntakalarına, ziraî cenup Devletlerinden hicret eden zenci nüfusu hakkında da söyleyebiliriz.

Ayrıca şu noktayı da tebarüz ettirmek lâzımdır ki bu mıntakalarda yalnız çocuk suçluluğu değil fakat yaşlı şahıslar suçluluğu da yüksek nisbetler içinde bulunmaktadır. Küçük suçluların geniş bir miktarı yaşlı suçlular sınıfına geçmektedirler.

Shaw ve *Mckay* yukarıdaki satırlarda tavsif eylemiş bulunduğumuz bu yüksek suç nisbetleri taşıyan mıntakalardaki mezkûr vaziyetin, ikamet eden çocukların hattı hareket ve fiilleri üzerinde, ne suretle inikâslar gösterdiğini de araştırıyorlar.

Müelliflere nazaran bu mıntakaların an'aneleri, standartları ve toplu halde yaşama hayatlarını karakterize eden ahlâkî ve mânevî hisleri, yukarıdanberi izah eylemiş bulunduğumuz haricî realitelerinden daha mühimdir.

Filhakika bahsolunan yüksek suçluluk mıntakaları sosyal tesanüt, birlikte yaşama organizasyonu ve âmme efkârı bakımlarından zarurî olan kültür an'anelerine ve müesseselere malik değildirler. Sözü geçen mıntakaları tedricî olarak ticaret ve sanayîin istilâ edişi geniş surette farklı

kültür mirasına malik ve muhtelif temsil ve kendini muhite uydurma safhalarında bulunan değişik ırk ve kültür grupları, ailelerin iktisadî emniyet içinde bulunmayışları, kâfi surette refaha kavuşur kavuşmaz buralardan kaçmak temayülleri şehrin bu mıntakalarında sabit ve müessir bir komşuluk ve birlikte yaşama organizasyonunun tekemmülünü imkânsız kılmasa bile çok güçleştiren unsurları teşkil eylemektedirler. Bu teşkilâtını kaybeylemiş topluluklar çocuğun hattı hareketleri için sosyal bakımdan kabul edilebilecek ve devamlı bir tekâmül için lüzumlu, sıhhatli bir sosyal hayat ve kültür standartları vermeğe muktedir değildirler. Aşağı yukarı çocuğun cemiyetin kültür ve an'ane standartlarıyla olan teması, polisle, mahkemelerle ve değişik sosyal müesseselerle olan resmî münasebete inhisar eylemektedir. Diğer taraftan, çocuğun en hayatî ve samimi sosyal münasebetleri ekseriya civarındaki oyun gruplarına ve çeteye münhasır kalmaktadır ve bu nevi münasebetlerdir ki onun sosyal kıymetlerinin ve doğruluk ve yanlışlık hususundaki telâkkilerinin teşekkülünü mümkün kılmaktadır.

Esasen Amerikan hayatı ve an'aneleri hakkında hemen hiç bir şey bilmiyen ve geldikleri eski dünyanın sosyal kıymet hükümlerile meşbu olan muhacirler çocuklarına Amerikan sosyetai kültür kıymetlerinin icap ettirdiği tesirleri icra edebilmek kabiliyetinden de mahrumdurlar. Çocuk ev dışında elde eylediği temaslarla, bizzat kendisini kendi öz ailesinden tecrit eden bir hattı hareket ve vaziyet şekilleri elde eylemektedir. Bir çok hallerde çocuğun ebeveynine karşı olan münasebet şekli, aile kontrolünü kat'î surette güçleştiren ve çocuğun, ebeveyninin sosyal muhitine ithalini geniş ölçüde haleldar eyliyen, bir cins ihtilâf şeklini almaktadır. Bu vaziyette aile, bir kontrol vasıtası olmak ve kültür miraslarının intikalini temin eylemek bakımlarından müessir olamaz vaziyete girmektedir. Bu suretle ebeveynin amerikahlaşması vetiresindeki ağırlık çocuklar üzerinde çok zararlı in'ikâslar doğurmaktadır. Bu keyfiyeti iğlâk eden daha başka unsurlar vardır. Meselâ doğru dürüst ingilizce bilmiyen ebeveynine karşı çocuk bir nevi üstünlük hissi elde eylemektedir. Çocuklar, eski dünyaya nazaran daha çabuk iktisadî istiklâl kazanmakta ve bunun neticesi ekseriya, ebeveynine karşı bir ihtilâl manzarası şeklinde kendini göstermektedir. Hülâsa sosyal hayatın gidişi, bu şekildeki sür'atli değişikliklerle bozulunca ve çocuk geniş ihtilâf halinde bulunan hattı hareket standartlarıyla karşı karşıya kalınca sabit bir organizasyon teşkili meselesi ziyadesile güç olmaktadır. Bu şaşkıncu karışıklık ve sabit kıymetler yokluğu yahut değişik ve ihtilâf halinde bulunan kıymetler çokluğu muvacehesinde çocuklar kanuna ve geniş sosyetenin an'anelerine karşı bir hürmet durumu elde eylemekte muvaffakiyetsizliğe uğramaktadırlar ve artık çocuğun durumu bir lâahlâkîlik durumudur.

Shaw ve *Mckay* tarafından suçlu çocuklara ait olarak - bunların aynen ifadeleriyle - neşredilen hayat hikâyeleri çocukların fiillerine, suçlarına karşı muhitin alâkasızlığını, müsamahasını göstermekte ve yine aynı muhitlerin kanunsuzluk ve yapıcı tesirlerin yokluğuna karşı olan aşağı derecedeki mukavemetini tebarüz ettirmektedir²³. Keza aynı hayat hikâyeleri doğrudan doğruya suçluluğun teşekkülüne yardım eden müsbet tesirlerin mevcudiyetini ve bu suretle muhitin suçluluğun tekemmülüne ne suretle doğrudan doğruya ve müsbet surette yardımda bulunduğunu göstermektedir²⁴.

Komşuluk münasebetlerinin ortadan kalkışı, silinişi çocuğu ihata eden iyiliğe doğru sevkedici bütün tesirlerin de yıkılması neticesini husule getirmektedir. Bu sebep dolayısıyla sözü geçen mintakalarda oturan çocukların işledikleri hafif mahiyetteki hırsızlık vak'aları çok nadir olarak polisin dikkatine çarpmaktadır. Yine bu sebep dolayısıyla bu mintakalarda oturan çocuklar arasında başkasının mülkiyet hakkına karşı geniş bir lâkaydı hissi mevcuttur. Bu son cihetin asıl kaynağı, sözü geçen mintakalarda kanunun suç yolu ile ihlâline karşı tam bir alâkasızlığın âdeta bunu günün tabii bir hâdisesi suretinde telâkki eden bir zihniyetin mevcudiyetidir²⁵. Bundan başka bu mintakalarda kanunsuzluğun muhtelif şekilleri,

²³) *Shaw and Mckay*: s. g. eser, s. 117 ve sonrakiler; *Clifford R. Shaw and Maurice E. Moore*: The natural History of a Delinquent Career, The University of Chicago Press. 1938; *Brothers in Crime*; Jack Roller. — Amerikada yapılan kriminolojik tetkiklerde (*Life History*) hayat tarihçesini tesbit yahut hayat hikâyesi metodu çok müteamel gözükmüyor. Bu usulün esası bizzat suçluya hayat hikâyesini anlatmak ve bunu olduğu gibi nazara almak veya nesretmektir. Meselâ *Shaw* nesrettiği müteaddit hayat hikâyelerini muhtevî eserlerinde hattâ suçlunun imlâ hatalarını dahi düzeltmeden bunları aynen nesretmekte ve ancak sözü geçen malûmatı tefsir ve tahlil maksadile sahifeler altına notlar ilâve eylemektedir. Bu tarzda hareket edişin sebebi açıktır. Filhakika ancak bu suretle hareket edildiği takdirde suçlunun geniş cemiyet hayatına, onun âdet, an'ane ve kanunlarına karşı olan samimi durumu, hattı hareket ve düşünüsü ve kendisine ait hayat felsefesi anlaşılabilir. Profesör *Ernest Burgess*, arzylediğimiz metodun iki büyük faydasını şu suretle beyan etmektedir:

1 — Bu hikâyeleri okuyan şahıslar âdeta suçlunun hayatına girmiş ve onunla çok daha yakın bir tanışma temin etmiş olurlar.

2 — Bu hikâyeler nazariyeleri teyide imkân verirler ve bu nazariyelerdeki hakikatın kontrol edilebilmesini imkân altına almış olurlar.

²⁴) Bu zihniyete *Detroit ve Newark* çocuk mahkemelerinde yaptığımız tetkiklerde çok sarıh ve bariz surette tesadüf eyledik. İşin asıl sayanı dikkat tarafı sözü geçen zihniyete suç işleyen çocuklarda olduğu kadar, kısmen polis teşkilâtında ve bu

az çok sosyal hayatın an'anevi görünüşleri haline girmiştir ve sosyal temaslarla yıldan yıla, yeni nesillere devrolunmaktadır. Bu bakımdan sözü geçen mıntakalarda, ileri yaşlarda bulunan bir çok suçluların da yaşmakta bulunması şayanı dikkat bir hususiyettir. Muhitçe tanınan ve geniş ölçüde bir prestije sahip olan bu yaşlı suçlular, kendilerini kahramanlaştıran çocuklara hattı hareket standartlarını ve nümunelerini vermektedirler.

Şehrin bu kısımlarında yaşayan yaşlı suçlular âdeta organize olmuş suç işleme vasıtalarını teşkil eylemektedirler. Bu teşkilâtlanmış gruplar bazan çok kuvvetlenmekte ve muhitlerine tesir yapmakta ve mevzubahs mıntakalarda suç an'anesinin devamını temin eylemektedirler. Bütün bu faaliyetler çocuklarca malûmdur. Hayat hikâyeleri tesbit olunduğunda, bu küçük çocukların suç hususundaki bilgilerinin genişliği hayreti mucip olmaktadır. Bazı hallerde suç an'aneleri ve şekilleri aile içindeki münasebetlerle de intikal eylemektedir.

Shaw ve Mckay yukarıda tavsif ve izah eylemiş bulunduğumuz Chicago'da suçluluğun coğrafi dağılışı ve suç mıntakalarının şehrin iş ve sanayi merkezlerine bitişik mıntakalarında tekâsüf edişi hâdisesini Amerikanın diğer muhtelif şehirlerinde de tahkike çalışmışlar ve bu hususta topoğrafya, tarih, nüfus, iktisadî hayat ve kültür bakımlarından farklı şehirler intihap etmişlerdir. Yapılan tetkikler bu şehirlerdeki suçluluğun da yukarıda Chicago için izah olunduğu veçhile aynı coğrafi esas dahilinde tevezzü eylediğini göstermektedir.

Shaw ve Mckay tarafından yukarıda arzylemiş bulunduğumuz metodları tatbik suretile cürüm mıntakalarını bulma ve izah etme tarzında yapılan bu nevi etüdler sonradan müteaddit ilim adamları tarafından ele alınmış ve nisbeten küçük mıntakalar üzerinde çeşitli çalışmalar yapı-

mevzuda vazifedar olanlarda ve çocuk mahkemesi hâkimlerinde de tesadüf edilmesidir. Gerçi, bilhassa çocuk mahkemeleri hâkimlerinde sözü geçen zihniyetin dayandığı sebepler baskadır; pozitivist nazariyenin çocuğu muhitli şartlara uyamayan ve elinde olmiyan harici sebeplerle suç işlemiş bir şahıs olarak telâkkiye imkân veren neticesi bu mevzuda başlıca âmilidir. Aynı zamanda tamamile şahsî olan âmilleri de kaydetmelidir. Bunların başında, ekseriya seçikle gelen hâkimlerin faaliyetleriyle vazifede buldukları mıntakalarda çocuk suçluluğunu azaltmış buldukları hususunda âmmede bir kanaat husule getirme istekleri lüzumsuz ve zararlı beraet yahut probation kararları vermelerine sebebiyet vermektedir. Bu mevzua Heride çocuk mahkemeleri konusunda yazacağımız yazılarla da yeniden temas edeceğiz.

mıştır²⁵. Bunlardan bazıları *Shaw* tarafından bulunan neticeleri teyit eylemekte bazıları ise başka hususiyetleri ortaya koymaktadırlar.

Bu nevi etüdlerden birini de Illinois Üniversitesinde bir sene kadar kendisile beraber çalışmak şerefine nail olduğumuz Kriminoloji Profesörü *D. R. Taft* tarafından 1931 senesinde Danville şehrinde yapılmıştır. Bu çalışmanın verdiği neticeler bir küll halinde neşredilmiş değildir. Amerikada bulunduğumuz sıralarda sözü geçen etüde müteallik evrakı ve arşivi tetkik fırsatını da bulduk.

Taft, sözü geçen etüdlere icra, daha doğrusu, bir şehir içindeki suçluluğun mahiyet ve hususiyetlerini anlayabilmek için suçun sentetik şekilde mütalâası lâzım geldiği fikrindedir. Müellife nazaran bu nevi bir çalışmayı yapabilmek için üç şartın tahakkuk ettirilmesi lâzımdır:

1) Çok adette şahısların birlikte ve toplu olarak âhenkli bir surette çalışabilmeleri,

2) Meselelerini ihata edebilmek ve kavrayabilmek için nisbeten küçük bir topluluğun intihabı,

3) Bu topluluğun sosyal vaziyetleri, nüfus teşekkülü ve bunu vücudaya getiren kuvvetler ve bu nüfus unsurlarının geldiği topluluklar ve muhitler üzerinde, aynı ehemmiyet verilmek suretile, müsavi ölçüde durulması.

Sözü geçen üç unsurun da tahakkukunu temin eylemesi itibariledir ki Chicago'dan takriben 100 mil cenupta bulunan Danville şehri intihap olunmuştur. Gerçekten mezkûr şehirdeki suç nisbetinin yüksekliği, probation teşkilâtının kötülüğü ve şehrin idarî hizmetleriyle mükellef olanların etüdü çok iyi karşılama ve mümkün kolaylığı göstermeleri bu intihapta âmil olmuştur. Keza şehirdeki nüfus hareketlerinin çokluğu ve sürati de buna âmil olmuştur²⁶.

Danville'deki suçluluk mıntakasını tesbit için suç işlediklerinden dolayı tevkif edilen şahısların ev adresleri tesbit edilmiş ve bunlar şehir haritasında gösterilmiştir. Netice suç mıntakasının şehrin şimaline doğru uzanan mıntakada tekâsüf eylediğini göstermiştir. Gerçekten 1926-1930

²⁵) Meselâ bu nevi etüdlerin en yenilerinden biri; *Ernest R. Mower*: Disorganization personal and social, Lippincott Company; *R. Clyde White*: The relation of Felonies to Environmental Factors in Indianapolis (Social Forces, Mayıs 1932, s. 489). *N. S. Hayner*: Delinquency Areas in the Puget Sound Region (American Journal of Sociology, Ekim 1933, s. 314).

²⁶) Filhakika Danville cenuptan şimale hicret eden zenci nüfusun ve şimalden cenuba kayan gangsterlerin uğrak yeridir. Danville telefon kataloglarının tetkiki adres değiştirme nisbetinin çokluğunu göstermektedir.

seneleri arasında suç işlediklerinden dolayı tevkif edilen şahısların %56 sınıfın ikametgâhlarının sözü geçen mıntakada olduğu tesbit edilmiştir.

Etüd heyeti umumiyesile Danville'de dört türlü suçluluk mıntakasını ortaya koymuştur:

- 1) Fakir halkın ikamet mıntakası
- 2) Kiralık odaları ihtiva eden odalı evler mıntakası
- 3) Sefalet ve açık kötülükler mıntakası
- 4) Muayyen bedenî iktidarsızlıklara düçar olan askerler için teşkil edilmiş bulunan evlerin civarında teşekkül eden parazit mıntaka.

Bu suretle suçluluk mıntakaları tesbit edildikten sonra sözü geçen mıntakalarda yaşayan halkın ve ailelerin sosyal hayatlarını anlamak maksadile bir anket tertip edilmiştir. Tertip olunan fişler anketçiler tarafından doldurulduktan sonra anket nihayete ermemiş ve her üç ayda bir anketçiler tekrar evlere giderek sözü geçen fişleri tekrar doldurmuşlardır. Bu suretle nüfustaki hareketlerin sosyal vaziyetler üzerinde olan tesirleri tesbite çalışılmıştır. Bu anketin verdiği neticeleri ve ortaya koyduğu korrelyasyonları burada arz etmekte bir fayda görmüyoruz.

TENKİDİ VE TAMAMLAYICI MÜLÂHAZALAR

Shaw ve *Mckay* taraflarından yapılan bu tetkikler ve yukarıda hü-lâsa olarak arz olunan neticeler Amerikan kriminolojistleri arasında çok derin inikâs ve tesirler husule getirmiştir. Bu inikâslar tenkidî olmaktan ziyade tasvibi mahiyet arz etmekte ve nadiren de tenkidî karakterde bulunmaktadır. Tenkidî mülâhazalar sadece *Shaw* tarafından bulunan neticelere daha doğrusu sözü geçen neticelerin izah ve tefsirine taallük etmektedirler. Yoksa *Shaw* tarafından tatbik olunan ve yukarıda bahseylemiş bulunduğumuz metoda vâki esaslı bir itiraz mevcut ve mevzubahs değildir²¹.

²¹) Tatbik olunan araştırma metotlarında prensip itibarile esaslı benzeş mevcut bulunmakla beraber teferruatta değişiklikler vardır. Meselâ Los Angeles'in bir peyk şehrini teşkil eden Long Beach (California) da, haritalarda kullanıldığı vechile, yükseklikleri gösteren hatları istimal suretile yapılan suçluluk haritaları da *Shaw*'ın elde ettiği neticeleri teyit etmiştir.

Buna mukabil *Maurice R. Davis* New Haven ve Cleveland şehirlerinin, muayyen mıntakalarda merkezleşmiş, suçluluk seklini arz etmedikleri neticesine varmıştır. Bk: *Barness and Teeters*: s. g. eser, s. 143. — Şu noktayı da ilâve edelim ki *Stuart Lottier*, Detroit şehrinde yaptığı mümasil tetkiklerde *Shaw*'dan farklı bir neticeye vasil olmuştur. Müellif Detroit şehrini merkezi, şehrin belediye binası olmak üzere yedi iç içe

Robison, muhtelif sebepler dolayısıyla, suçluluk hakkında tutulan kayıtların değişik muhitlerdeki suçluluk nisbeti bakımından bir ölçü teşkil edebilmek için kâfi derecede sahih ölçü olamayacağını ileri sürmektedir²⁸. Keza bu müellif suçluluk mıntakasının coğrafi hudutlarının tayini meselesini de münakaşa eylemekte ve nüfus sayımı bölümlerinin yahut bir mil murabbalık mıntakaların tetkikler yapılırken esas tutulmuş olmasını da tenkit eylemektedir ve netice itibarile bu tarzda yapılan ekolojik etüdlere sihhatsız olduğunu ve faydasız bulunduğunu ileri sürmektedir.

Yukarıda verdiğimiz izahat ve *Shaw*'ın sözü geçen nisbetleri ancak asgarî olarak telâkki eylemekte bulunduğu hatırlanacak olursa bu tenkitlerin hiç olmazsa kısmen doğru olmadığı derhal anlaşılacaktır.

Sutherland'a nazaran *Shaw* tarafından ortaya konulan ve suçluluğun ticaret ve sanayi mıntakalarına bitişik mıntakalarda tekâsüf eylediğini tesbit eden hüküm sadece Amerikan şehirlerine has olsa gerektir. Avrupa ve Asya şehirlerinde bu tekâsüf merkezlerinin aynı surette tezahür eylediği muhakkak değildir²⁹.

Gerçekten öyle zannediyoruz ki, meselâ memleketimizin büyük şehirlerinde suçluluk, merkezî ticaret ve sanayi mahallerinden daha ziyade şehrin kenar mahalle adı verilen dış semtlerinde tekâsüf eylemekte bulunsa grektir. Buna mukabil meselâ İstanbulda Adalar ve Suadiye ve Boğaz mıntakalarında, halkın kapılarını dahi açık bıraktıracak surette şümüllü bir düşük suç nisbetinin mevcudiyeti nazara alınacak olursa, *Shaw* tarafından varılan neticelerden hiç olmazsa bir kısmının meselâ İstanbul için dahi varit olmakta bulunduğu söylenebilir.

Sutherland'a nazaran suçluluk nisbeti, üzerinde yaşayan halktan ziyade bizatihi, fizikî mânada, mıntaka ile fonksiyon halindedir. Zira *Shaw*'ın vasil olduğu neticeye nazaran otuz senelik uzun bir müddet içinde, mıntaka içinde oturan halkın teşekkülü tamamen değiştiği halde yük-

daire halinde mıntakaya bölmüş ve aynen *Shaw* tarafından bulunan neticelerde olduğu gibi ilk altı mıntakada suçluluk gittikçe azaldığı halde son yedinci mıntakada yine arttığı görülmüştür. Ancak Detroit şehrinin bir hususiyeti olarak bu son mıntakada daha kesif bir nüfus ve diğer mıntakalara nazaran daha ziyade metropoliten şehir hususiyetleri mevcut bulunmaktadır. *Stuart Lottier: Distribution of Criminal offenses in Metropolitan Regions (Journal of Criminal Law and Criminology, 1939 vol. 29).*

²⁸) *Sophia M. Robison: Can Delinquency Be Measured, New-York, Columbia University Press, 1936.*

²⁹) *Sutherland: s. g. eser, s. 139.*

sek suçluluk nisbeti sabit olarak kalmıştır. Bundan başka, diyor müellif, Moloccan'lar, Los Angeles'da yerleştikleri zaman bunların çocuklarından ancak %5'inin çocuk mahkemesi huzuruna çıktıkları görülmüştür. Beş sene sonra bu nisbetin %46 ya yükseldiği ve yine muayyen bir müddet sonra bunlardan %83 ünün çocuk mahkemesi huzuruna çıktıkları görülmüştür⁴⁰.

Taft'a nazaran, Shaw'ın etüdüleri çok büyük ehemmiyet arzeder ve topluluk münasebetlerinin tanzimi ve tesisi şeklinde, çok vâdedici bir önleme programının vücuda getirilmesine de sevketmiştir. Fakat iki tenkidî mahiyette müşahedenin ilâvesi lâzımdır:

1) İlkönce *Shaw* suçluluk mıntakasına ve suçluluk mıntakasından dışarıya doğru olan mahsus (selective) bir muhacereti ihmal eylemiş gibi gözükmektedir. Bu mıntakalar hiç şüphesiz suçluları imal eden bir nevi fabrikadır; fakat aynı zamanda suçluları ve suçlu olmak kabiliyet ve durumunda bulunanları cezbeden çekici bir mahiyet de arzetedirler. Yaşadığı muhitte statüsünü kaybeden bir suçlu orada kalmak ve aşağı bir durum içinde yaşamakta devam edemez. Fakat tanımadığı diğer bir muhitte ve ekseriyetle bir suçluluk mıntakasında ikametgâh arar. Bu nevi bir mıntaka keza diğer sosyal ifrazatı, ademi muvaffakiyete uğramış insanlar yekûnunu da kabul eder⁴¹. İktisaden aşağı durumda olanlar, nisbeten az zeki bulunanlar, cesaretsizler, daha iyi mıntakalarda hüsnükabul görmiyen azlık grupları ve hiç te az adette olmayan patolojik bozuklukları havi insanlar, bütün bu tipler *Slum'a* ve suçluluk mıntakasına hücum ederler⁴².

2) Keza *Shaw'un* bu muhitlerdeki ırkî ve milli nüfus teşekkülünün, onun suçluluk nisbeti üzerinde hiç bir tesiri olmadığı mevzuunda ileri sürdüğü iddia da isbat olunmamıştır. Çok kuvvetle muhtemeldir ki, hattâ muhaceretin ilk zâmanlarında dahi, her muhaceret grubu içinde mahsus

⁴⁰) *Sutherland'ın* bu telâkkisine iştirak etmediğimizi derhal beyan edelim. Filhakika bu mıntakalara gelen nüfusun teşekkülü tamamen değişmektedir. Fakat değişme yalnız milliyet itibarıyla olmaktadır. Yoksa sözü geçen mıntakaların, metinde izah olunan çeşitli hususiyetleri dolayısıyla, buraya hicret eden ve oradan ayrılanların yerini alan şahıslar, milliyetleri mütehavvül olsa da, hemen hemen aynı sosyal ve iktisadi hususiyetleri cami olan şahıslardır. Fikrimizce buradaki nüfusta belki haricî bir tahavvül vardır, fakat dahill ve hakikî mânada tahavvül yoktur.

⁴¹) *D. E. Taft*: s. g. eser, s. 156 ve sonrakiler.

⁴²) Aynı fikirler için bakınız: *Mc. Kenzie*: *The Ecological Approach to the Study of the Human Community* (the city, University of Chicago Press, 1925, s. 78).

bir grup mevcut bulunsun. Bazı milliyet grupları, yeni muhitlere kendilerini uydurmak bakımından, ortaya engeller ve müşküller koyan bir kültüre sahiptirler. Tabii olarak mezkûr kültür derecesi suç üzerinde de müessir olacaktır.

İstifraden şu noktayı ilâve edelim ki Chicago Dept. of Sociology tarafından yapılan ve geçen yıl nihayete ermiş bulunan etüdler suçluluk ile milliyet arasında illî bir münasebetin mevcut bulunmadığını kat'î surette ortaya koymuştur.

Taft, eserinde Amerikan şehirlerindeki suçluluk mıntakalarını daha doğrusu suçluluğun bariz bir görünüş arzylediği bölgeleri altı kısım halinde tasnif etmektedir²⁾:

1) Birincisi başka tesirler dolayısıyla nisbeten mudil bir mahiyet arz etmeyen açık derecede normal aile teşkilâtına malik, fakr ve zaruret hâkim bulunduğu mıntakadır. Bu mıntakalarda küçük hırsızlıklar nisbeten ileri miktardadır.

2) İkinci tip mıntaka Slum'dır. Buraları gerek fakirlik ve nüfusun ademi tecanüsü ve gerekse sair âmiller dolayısıyla mudil bir mahiyet arz etmektedir. Slum karanlık yollar, rutubetli yer odaları, hürriyet ve ferdiyetçilik, muhacir gruplarından kötü unsurlar, fakr ve zaruret içinde dağılmış bulunan aileler, metrük insanlar ve hususî bir maharete malik olmayan işçilerden muvaffakiyetsiz gayri mütecanis kütleler, suçlular ve muhacir işçiler, fakr ve zaruret, uyuşturucu maddeler müptelâları ve ay yaşlar, seyyaliyet ve anonimlik, hadden aşırı kalabalık ve komşuluk münasebet ve kontrolünün ve bunun temin ettiği yapıcı tesirlerin yokluğu mıntakasıdır. Bu mıntakalarda şahıslar arasındaki sosyal mesafeler sıfıra müncer olmuştur. Bu demektir ki herhangi bir tanışma derhal samimiyet haline gelebilir. Buradaki halkın kaybedecek hiçbir şeyleri ve mazilerinde hiçbir iftihar unsurları yoktur. Bu sebeplerledir ki burada cürüm âdeta ekilmektedir.

3) Üçüncü mıntaka mafsal mıntakalarıdır. Mafsal mıntakası nizamlı sosyal muhitten bazı fizikî sosyal sedlerle meselâ bir nehir, demiryolu ile yahut rekabet halindeki milliyet gruplarının husumetleri dolayısıyla, ayrılmıştır ve daha iyi organize vaziyette bulunan iki sosyal muhitin arasına düşmüştür. Âdeta bir no man's land'dır. Bu nevi mıntakalar ihtilâf halinde bulunan kültürlerin harp sahalarıdır. Bu kültür ihtilâfları sözü geçen mıntakaları cürüm mıntakaları haline sokar.

²⁾ D. R. Taft: s. g. eser, s. 161.

4) Kiralık odalar mıntakaları. Çocuğu çok az olan ve ileri derecede seyyar vaziyette bulunan bu mıntakalar gayri şahsî münasebetler mıntakalarıdır. Meselâ iki hafta evvel bir odayı tutanın kim olduğu ev sahibine sorulduğu zaman onun bunu tamamille unutmuş bulunduğu görülür. O bir varidat kaynağı ve ev sahibi için bir numara ve nadiren bir isimden başka bir şey değildir.

Bu nevi anonim mıntakalarda topluluk münasebet ve kontrolü ademi mevcuttur. Ne bir topluluk an'anesi, ahlâkı ve ne de âmme efkârı vardır. Siyaset hayatına karşı alâkasızlık mevcuttur ve bütûn bu sebepler dolayısıyla sözü geçen mıntaka her şeyden önce ferdî ve sosyal bakımlardan bir teşkilâtın çözülmesi, bozulması teşkilâtsızlaşması mıntakasıdır. Bu mıntakalarda yaşayan insanlar bir yerde durmak bilmez, yalnız, hayalpe-rest kimseler halini alırlar ve tatmin olunmama hislerini olağan üstü bir şekilde ekseriya suç şeklinde ifade ederler.

5) Keza sadece muayyen bir yabancı grup tarafından işgal edilen mıntakalar da bir suç mıntakası haline gelebilirler. Meselâ İtalyanların silâhli dolaşmak, aradaki ihtilâfları mahkemeye gitmeksizin kendi aralarında halletmek ve âmme otoritesini temsil edenlerle işbirliği yapmamak hususundaki temayülleri bunların Amerikada yerleştikleri mıntakalarda suç nisbetinin çokluğuna sebebiyet vermektedir.

6) Nihayet suça sevkedici tesirleri olan bazı nevi ziraat mıntakaları vardır; meselâ şehir gangsterlerine saklanma yeri olan mıntakalar mevcuttur. Keza en müteşebbis elemanları şehirlere gittiği için teşebbüs kabiliyetinin ortadan kalkmağa ve lâahlâkiliğin teşekküle başladığı mıntakalar mevcuttur. Amerikanın muhtelif mıntakalarında bulunan bugün artık terkedilmiş eski maden şehirleri böyledir.

Bu gibi mıntakalarda nüfus ve servet azalmaktadır; vergiler varidatı topluluğun ihtiyaçlarını tatmin ve temin için kâfi değildir. Mekteplerde zayıf muallimler tadrîsat yapmaktadır; kiliseler kapanmıştır. Tekâmülü tahrik için liderler yoktur. Böyle bir kasaba belki ciddi suçların merkezi olmaz, fakat kendisini hafif suçların ve ahlâksızlıkların çokluğu ile karakterize eder.

Taft yüksek suçluluk nisbetinin teşekkül eylediği bu muhteif mıntakaları da suçu izah hususunda ileri sürdüğü umumî nazariyesine bağlamaktadır. Filhakika müellife göre suç Amerikan kültürünün tabii ve zaruri bir neticesi, verimidir ve sözü geçen mıntakalarda geniş cemiyetleri karakterize eden umumî rekabet ve tecrit vetiresinden doğmaktadır. Filhakika sosyal rekabette ademi muvaffakiyete uğramak, suçluluk mın-

takasında ikameti icap ettirmektedir. Şüphesiz Slum'daki bazı kıymetler umumî kültür ile ihtilâf halindedir. Fakat maddi muvaffakiyet elde etmek isteği, derecelenmeyi istemek ve derecelenmek, aşağı rollerden tiksinmek ve üstünlük için mücadele ve müsabaka etmek Amerikan kıymetleridir. Slum mıntakasının durumu Amerikan sosyetesinin, bütün âzalarına imkân temin etmek ve bu suretle onların sosyal intibaklarını sağlamak hususundaki muvaffakiyetsizliğini aksettirmektedir. Slum normal Amerikan hayatının anormal bir mahsulüdür⁴⁴.

CHİCAGO MINTAKA PROJESİ

«Chicago Area Project»

Yukarıda izah eylemiş bulunduğumuz tetkikler neticesinde mevzubahs mıntakalardaki yüksek suçluluk nisbetini izale ve binnetice suçluluğun önlenmesi maksadı ile 1934 senesinde Chicago mıntaka projesi (Chicago Area Project) = (C. A. P.) vücuda getirildi.

Bu tarihe gelinceye kadar sözü geçen mıntakalarda çeşitli suç önleme çalışmaları yapılmış, çocuk kulüpleri, oyun yerleri tesis edilmiş (Young Men Christian Association) = (Y. M. C. A.), çeşitli faaliyetlerde bulunmuş, muhtelif sosyal müesseseler kurulmuştu. Fakat bütün bu çalışmalara rağmen yüksek suçluluk rakkamının yerinden dahi oynamadığı ve sabit olarak kaldığı görülmüştür.

Filhakika 1934 tarihine kadar yapılan bu çeşitli önleme faaliyetlerini karakterize eden müşterek noktalar şunlardır: Sözü geçen faaliyetler *hariften bu mıntakalara gelen* ya iyilik seven kimselerin yahut âmme otoritelerinin faaliyetidir. Yani dışarıdan gelen gözler duruma bakmışlar ve ıslah için faaliyete geçmişlerdir. Yukarıdan aşağıya bir çalışma ve muayyen standartları muhite ibram eyleme gayreti vardır.

İkinci karakteristik de sözü geçen problemin doğrudan doğruya suçu önlemeğe müteveccih faaliyetler oluşudur. Bu cümle ile şunu demek istiyoruz ki mezkûr teşekküller suçun, sözü geçen muhitlerdeki sosyal hayatın mudiliyetinden doğan âdeta tabii bir netice ve muhassala olduğunu ve çeşitli sebep ve âmillerin bu neticeyi doğurduğunu ve sözü geçen netice ortadan kaldırılmak arzu ediliyorsa mezkûr sosyal problemlerin bütününe ve heyeti umumiyesine teveccüh eden faaliyetlerde bulunulması lâzım geldiğini gözden uzak tutmuşlardır.

Tutulan hattı hareket şekli şöyledir: Meselâ bu mıntakalarda oturan çocukların fazla miktarda otomobil hırsızlığı ve küçük çeteler halinde hır-

⁴⁴) D. R. Taft: s. g. eser, s. 165.

sızlık yaptıkları müşahede ediliyor ve bu çocukların oyun ve eğlence imkânına ve bu husustaki vasıtalara malik bulunmadıkları için sırf bir oyun ve eğlence maksadı ile bu faaliyetleri icra eyledikleri neticesine vasıl oluyor. O halde, deniliyor, bu çocuklara uygun oyun imkânları temin edersek meselâ çocuk bahçeleri, jimnastik salonları yaparsak sözü geçen faaliyeti önlemiş olacağız. Bunun arkasından sözü geçen istikamette müesseseler kuruluyor. Fakat şayanı dikkat olan cihet, ilk heyecan devresi geçtikten sonra, çocukların kurulan bu oyun yerlerine ayak dahi basmadıkları ve eski tarzdaki faaliyete devam edemedikleridir.

Zira, biraz evvel arzylemiş bulunduğumuz düşünce tarzında bir hakikat payı varsa da bu ancak kısmidir; problemin ancak bir parçası görülebilmştir⁶⁵. İstitraden şu noktayı da arzetmek isteriz ki bu nevi kısmi görüşler ve buna müstenit çalışmaların yayılmasında kriminolojide psikiyatrik istikametinde de mes'uliyetleri vardır. Gerçekten kriminolojide psikiyatrik istikameti müdafaa edenlerin mühim bir ekseriyeti suç, çocuğun ve suçlunun bünyesine ve şahsiyetine bağlı bir tezahür olarak telâkki eylemekte ısrar etmektedirler. Bu böyle olunca hâdiseleri daima çocuğun psikolojik saikleri zaviyesinden mütalâa etmek ve gerek tecziye ve gerekse önleme bakımından sözü geçen noktayı esas almak lâzımgeldiği zannolunmakta ve o suretle hareket edilmektedir⁶⁶.

⁶⁵) Bu tarzdaki kısmi görüşler ve bunlara müstenit önleme faaliyeti bütün dünyaya memleketlerinde olduğu gibi Amerikada da geniş bir tatbikat sahası bulmuştur. Bu durumun sebebi önleme faaliyetini kriminolojik etüdlerle meşgul olmaması, hâkim, doktor gibi sair meslek erbabının idare etmeleridir. Tabii olarak bu şahıslar meseleleri muayyen bir görüş zaviyesinden görmek melekelerini elde eylemişlerdir. Aynı düşünce tarzına, meselâ İstanbuldaki çocuk suçluluğu ve serseriliği problemi, çocuk serseriliği ile mücadele için ne yapmak lâzımgeldiği meselesi mevzubahs olduğu zaman da tesadüf etmiyor muyuz? Hemen akla gelen çare bu çocukları toplayarak bir çiftliğe sevk etmek ve orada çalıştırmaktır. Fakat bu çocuklar toplanıp çiftliklere yerleştirilince problemin halledilmiş olmayacağı, bazı çocukların serseri olmasını intaç eden sosyal vetirenin farkına varılarak ve bu vetire ilmen etüd edilip ve hakiki vaziyet meydana çıkarılıp sosyal köklerle mücadele olunmadığı müddetçe arzolunan tarzdaki çalışmaların daima kısmi olacağı ve mezkûr sosyal vetirenin, toplanılan çocuklar yerine yenilerini en kısa bir zamanda ikame edeceği gözden uzak tutulmaktadır.

⁶⁶) Ancak şu noktayı ilâve etmek isteriz ki Amerikada, bir çok psikiyatrik bozuklukların anormal muhit şartlarından ve sosyal tesirlerden ileri geldiği ve binaenaleyh suç ve çocukların anormal tezahürlerini tedavi sahasında çalışan psikiyatristlerin mutlaka sosyal işçiler ve sosyologlarla işbirliği yapmaları ve hattı hareket

İşte 1934 senesinde sözü geçen mintakalardaki suçluluğu önlemek maksadile tesis edilmiş bulunan C. A. P. tamamilen başka ve yeni bir felsefeye istinat eylemektedir.

Proje esas itibarile *Shaw* ve *Mckay* taraflarından tesbit edilen buluşları nazara almakta ve bu bakımdan başlıca iki esas gözönünde tutmaktadır:

1) Sözü geçen mintakalardaki çocuk suçluluğu hakkında bilgi ve malumat toplamak ve çocuk suçluluğu meselesi hakkında daha nüfuz edici tahliller yapmak,

2) Bu nevi tahlillerin zarurî kıldığı önleme ve muamele etme tekliflerini fiilen işlerlerken daimî surette kontrol etmek ve bunların muvafakiyet derecelerini anlamak.

Shaw, C. A. P. yı şu suretle tarif ediyor: «... senelerdenberi, gittikçe artan adette program ve müesseselerin suçluluk ile mücadele için tesis edilmiş bulunmasına rağmen nisbetsiz derecede yüksek suç rakkamları arzeden bu düşük varidat mintakalarında suçluluğun önlenmesi ve tedavisi maksadile tecrübî bir programı tesis ve tekemmül ettirmek... zira... metodları tecrübî ve tenkidî bir tetkike tâbi tutmazsak, bu sosyal mesele ile mücadele için, daha müessir vasıtaları bulmak hususunda çok az ihtimal vardır. Yeni önleme ve tedavi metodlarının tesir ve mahiyetlerini anlamak ve kontrol etmek maksadiledir ki C. A. P. teşkil olundu».

C. A. P. üç büyük esasa istinat eylemektedir:

1) Aşağı varidatlı nüfus kütlesini ihtiva eden bu mintakalardaki çocuk suçluluğu, çocukların ve genç delikanlıların sözü geçen mintakalarda muhatap oldukları sosyal tecrübelerin mahsulüdür.

problemlerini beraberce incelemeleri lâzımgeldiği şeklinde ifadesini bulan cereyan her gün biraz daha kuvvetlenmektedir. Meselâ içinde etüdlerde bulunduğumuz Chicago'daki *Institute for Juvenile Research* ve Boston'daki *Judge Baker Foundation* bu yeni telâkkinin kemal ile tatbik olunduğu müesseselerdir.

Hattâ bu yeni telâkki *psikiyatrist sosyal işçi* adı verilen ve aynı zamanda psikiyatri ve sosyoloji ve sosyal problemler üzerinde ihtisas yapmış yeni bir uzman zümresinin meydana çıkmasına sebebiyet vermiştir. Bunların yardımı olmadan psikiyatristin müsbet faaliyette bulunamayacağı telâkkisi her gün biraz daha kuvvetlenmektedir.

⁴⁷⁾ *Clifford R. Shaw: Methods, Accomplishments, and problems of the Chicago Area Project, A Report to the Board of Directors of the Chicago Area Project 1.10.944 (gayri müntesir rapor).*

2) Binaenaleyh ancak buradaki topluluğun hayatında esasî ve onun bünyesine taallûk eden değişiklikler yapılabildiği takdirdedir ki hakikî ve müessir bir önleme ve tedavi tahakkuk ettirilebilir.

3) Bu nevi değişiklikleri getirebilecek olan her hangi bir tecrübenin muvaffak olabilmesi için bu mahallerde sakin olanların, gerek ferden gerekse kollektif olarak, gayeleri tayin siyasetleri tesbit, malî yardımı temin, ve bütçeler şahıslar ve programlar üzerinde zarurî olan kontrol bakımlarından mümkün olan bütün mes'uliyeti kabul eylemeleri lâzımgelir.

Bu sebepledir ki projenin metodu sözü geçen mıntakalarda oturan halka bizzat kendi kendilerini, birlikte hareket eden yardım grupları halinde organize ettirmek ve bu gruplar vasıtasile sosyal ve terbiyevî faaliyet programlarını finanse ve idare etmek hususunda cesaretlendirmek, âmme müesseselerine ve mahallî müesseselere topluluğa yaptıkları hizmetleri genişlettirmek ve daha müessir kılmak hususunda yardım etmek, topluluk içindeki suçluluğa yardım eden tatbikat ve şartları imha veya izale için faaliyete geçmek, gerek ferden suçlularla ve gerekse suçlu grupları ile, bunların kanunî ve normal cemiyet hayatına intibak ve imtisallarını kolaylaştıracak surette münasebetler tesisine teşebbüs ve gayret eylemek suretinde tarif edilmektedir.

Yukarıdaki ifadeden anlaşılmalıdır ki projenin esas ve hareket noktası şudur: İlkönce ferden vatandaşlar arasında çocuklarının düzgün hayatını temin hususunda bir mes'uliyet hissi uyandırmak ve bunlara, gayretlerini birleştirdikleri takdirde, emniyet, himaye ve topluluğa mensup çocukların ve gençlerin ihtiyaçlarını yapıcı surette tatmin bakımından en ümit verici neticelerin tahakkuk edebileceğini idrak ettirmek.

Demek oluyor ki dâva şöyle mülâhaza edilmektedir: 1) Suçluluk ve çocuk suçluluğu sosyal hayatın mudiliyetinin ortaya koyduğu çok değişik mahiyetteki muhtelif problemlerin bir muhassalasıdır ve bu problemi anlamak için sosyal vetirenin mahiyetine nüfuz eylemek iktiza eder; 2) çocuk suçluluğunu önliyelemek için onun yapıcı kuvvetlerini teşkil eden ve sosyal hayatın mahiyetinden doğan problemlere karşı cephe almak yani bütün bir topluluk hayatında yapıcı bir değişiklik husule getirecek faaliyette bulunmak lâzımdır. 3) bunun esas şartı ise sözü geçen mıntakalarda yaşayan halkta bu problemin kendi problemleri olduğu şuurunu uyandırmak ve topluluğun kuvvetlerini bu maksada sevk etmek ve kullanmaktır*.

* Dikkat olunmalıdır ki bu fikirler *Ferri*, *Bonger* ve sair sosyalist temayülü müellifler tarafından ileri sürülmüş olan ve sosyalist bir cemiyette suçluluğun ortadan kalkacağını ifade eden felsefeden çok ayırılır. Bir kere C. A. P.'nin gayesi yeni

Gerçekten, yukarıda da bir vesile ile temas olunduğu veçhile, bizzat mıntaka içindeki halkı pasif vaziyette tutarak hazır elbise şeklinde akli esaslara göre hazırlanmış önleme program ve müesseselerini getirmek ve orada oturan halka ibram eylemek hiç bir zaman muvaffakiyetli netice vermemiştir. Gerçekten «... bu usul her şeyden önce psikolojik bakımdan kusurludur. Çünkü sözü geçen mıntakalarda oturan halkı aşağı bir duruma koymaktadır ve bunların kabiliyetleri ve bizzat kendi meseleleri hakkındaki ilgileri hakkında şüpheleri tazammun eylemektedir ve her şeyden fazla olarak her toplulukta mevcut bulunan istidatları, enerjileri, ve halkta mevcut diğer beşerî kaynakları ihmal eylemektedir. Bu sebeplerledir ki bu yukarıdan konulan program ve müesseseler, ferdler ve aileler bakımından geçici yardımlar temin eyleseler bile, çok muhtemel olarak topluluğun sosyal karakteri üzerinde herhangi bir derin ve devam edici tesir icra etmezsiniz ortadan kalkıp giderler... Bu itibarla zarurî olan keyfiyet kooperatif bir esas üzerinden kendi kendine sosyal yardımı cesaretlendirmek ve teşkilâtlandırmaktır»...».

Buna nazaran C. A. P. nin önleme programının hususiyetlerini şu suretle tesbit edeceğiz⁴⁰⁾:

1 — Mevzubahis mıntakalar için kül olarak bir programın tertip ve tatbiki noktasında ısrar ile durulmaktadır.

Yukarıda da tebarüz ettirmiş bulunduğumuz veçhile C. A. P. yi idare edenler çocuk suçluluğu ve suçluluğun, sosyal hayatın mudiliyetinin ortaya koyduğu çeşitli sebeplerin kül olarak mahsulü olduğuna inandıklarından, çocuk suçluluğunu önlemek için bütün bu sosyal sebeplerin birden izalesine müteveccih bir programın tatbiki gayretindedirler.

2) Bu mahallerde sakin olanlara yapıcı bir programı plânlaştırmak

ve ideal bir sosyal hayat kurmak, bir ütopyayı tahakkuk ettirmek değildir; bilâkis suç nisbeti çok aşağı olan kapitalist Amerikan sosyetesinin çeşitli standartlarını sözü geçen mıntakalarda da tesise gayret gösterilmektedir. Diğer taraftan topluluk içinde bulunan hiç bir kuvvet, hattâ meselâ suçlular çeteleri, gangsterler dahî inkâr olunmamakta ve normal sosyete standartlarını tesis bakımından bunlar dahî kullanılmaktadır. Bidayette bir çok Amerikan ilim ve ihtisas adamları dahî sözü geçen noktaları anlayamamışlar ve *Shaw*'u ihtilâl tohumları atmak gibi çeşitli ithamlara maruz bırakmışlardı. Fakat aradan geçen on üç sene zarfında projenin kısaca temas ettiğimiz mahiyeti kâfi derecede ve vuzuh ile anlaşılmiş bulunmaktadır.

⁴⁰⁾ S. g. rapor.

⁴¹⁾ *Paul L. Schroeder: Annual Report of the Criminologist, Including the Institute for juvenile Research, State of Illinois (July 1, 1939 to June 30, 1940).*

ve tatbik etmek hususunda yardım etmekle beraber bunların müstakil ve kendi işlerini kendileri görmekte olan birlikler halinde teşekkül eylemelerine ve bu suretle hisseylemelerine çalışmaktadırlar.

Yani asıl istek ve gayret bizzat sözü geçen mıntakalarda oturmakta olanların maksat bakımından teşkilâtlanmaları ve bizzat kendi meselelerini kendileri halle çalışmalarınıdır.

Mevzubahs mıntakalarda şimdiye kadar, yedi mahalli halk teşkilâtı kurulmuştur²¹. Bu mahalli halk teşekkülleri mahalli problemleri hal için cemiyetler halinde kurulmaktadır. Meselâ *West side Community Committee*'nin nizamnamesinde gayeler şu suretle gösteriliyor: «Birinci madde: Korporasyonun adı *The West Side Community Committee*'dir. Chicago'nun yakın garp kısmında sakin olan halkın, topluluğun umumî yaşamasını yükseltmek için kendilerini organize etmeleri suretile teşekkül eylemiş, kâr esasına müstenit olmıyan bir teşekküldür. Gayeleri, burada bulunan halkın içinde yaşadıkları topluluğu daha iyi bir mahal haline getirmek için alâka, yardım ve sevkeyleme (leadership) kabiliyetlerini merkezileştirmektedir».

«Madde 2: Gayeler:

1. Sosyal, terbiyevî, âmmevî ve eğlenceye müteallik programları tahrik etmek, takviye eylemek ve beslemek,

2. Topluluğun müessesesevî ve beşerî kaynaklarının daha iyi bir surette kullanılması ve koordine edilmesine yardımda bulunmak,

3. Gençlerin sevk ve idare eyleme kabiliyetlerini ve muayyen sanat istidatlarını geliştirmek için bir plân vücuda getirmek.

4. Çocuk suçluluğunun önlenmesi, tedavisi ve etüd edilmesi için bir topluluk programı tesis ve takviye etmek ve bunu beslemek.

5. Sermaye toplamak ve sarfetmek; yukarıdaki gayelerin tahakkuku zımında lüzumlu eşyayı temin etmek.

6. Fakat bu suretle hareket ederken mevzubahs teşkilât hiç bir suretle, partizan mahiyet arzeden hiç bir faaliyete gerek doğrudan doğruya ve gerekse dolayısıyla, ne iştirak ne de tesir edebilecektir.

İşte C. A. P. hissettirmeksizin yakın garp iş kısmı mıntakasında bu topluluğun teşekkülünü tahrik eylemiş ve bunun faaliyetlerine şu suret-

²¹) Russell Square (south Chicago), Nearwest side, Near north side, near northwest side, south side negro District, Hegewish (South Chicago).

lerle yardım eylemiştir: Bu teşekküllere yetiştirilmiş mütehassıs elemanlar verilmiştir. İlk programları teşkil ve tekemmül ettirmek için ilk mali yardımlar yapılmıştır; mahalli liderlerin bulunması ve yetiştirilmesi hususunda yardımda bulunulmuştur; bu teşekküllerin diğer teşekküllerle ve mıntaka dışındaki diğer sosyal müesseselerle temasını temin hususunda yardımlarda bulunulmuştur. Bu teşekküllerin kendileriyle istişarelerde bulunacağı unsurlar temin olunmuştur. Sözü geçen teşekküllerin çocuk suçluluğunu önleme mevzuundaki çalışmaları daima kontrol edilmekte ve takip olunmakta ve bu meselenin sosyal cepheleri bakımından mahalli komiteler daima tenvir olunmaktadır.

1938 senesinde teşekkül etmiş olan bu komite bütün diğer sosyal müesseselerle (Kilise, Y. M. C. A., ve saire gibi) iş birliği ederek çalışmakta, çocuklar için türlü eğlence imkânları hazırlamakta, yaşlıların bir araya toplanarak konuşacakları ve mahalli meseleleri münakaşa edecekleri yerler temin etmekte, sosyal ve atletik kulüpleri takviye ve teşkil etmektedir. Uzun seneler süren çalışmalardan sonra mahalli sakinlerin verdikleri danslardan toplanan paralarla bir kamp yeri satın alınmış ve sırf burada sakin olanların bedenî çalışmalarile çocukların yazın temiz hava içinde hoş vakit geçirebilecekleri bir mahal vücuda getirilmiştir. Ebeveyn ve hocalar teşkilâtı kurulmuş, mektep âdeta topluluğun bir parçası telâkki edilerek lüzumlu münasebetler tesis olunmuştur. Mektep çocukları için bir sıhhat programı tatbikata konulmuş, sokakların temizlenmesi için faaliyete geçilmiş, aile ihtilâflarını hal için istişare komiteleri kurulmuştur. Bütün bunlar, dolayısıyla suçluluğu önliyecek mahiyette olan faaliyetlerin bir kısmıdır.

Doğrudan doğruya suçlulukla münasebettar çalışmalara gelince: Çocuklar tarafından işlenen suçlar «suçluluk komitesi» tarafından incelenmekte ve bu çocukların yapıcı faaliyetlere sevkî münakaşa olunmaktadır. Bir gözeticiden başka, bir sosyolog, iki mektep kaçağı çocukları takiple mükellef memur, bir grup çalışıcısı ve bir de izci liderinin faaliyeti bu komitenin emrindedir. Bu muhitte yetişmiş ve muhitin vasıtaları hakkında kâfi bilgiye sahip bulunan bu şahıslar, mevcut vasıtaları, suçlu çocukları müsbet faaliyete sevk için yapılacak çalışmalarda kullanmak iktidarını haizdirler. Komite, mahalli polis merkezleri ve çocuk mahkemesi ile daimî temas halindedir ve suçlu çocuklarla mücadele hususunda onlarla işbirliği yapar. Keza çocuk araştırmaları enstitüsünün (Institute for Juvenile Research) = (I. J. R.) in psikolojist ve psişiyatristi de komiteye her türlü yardımlarını arzederler. Bu çocuklara muhitte küçük gündeliklerle iş bulunmaktadır.

Bundan başka komite, sözü geçen mıntakada mukim olup ta suç işle-

diklerinden dolayı *St. Charles Training School*'a sevkedilen çocuklarla daima temas tesis eylemiştir. Bu çocuklar 1942 senesinde komite âzalarından bir grup tarafından muntazaman ziyaret olunmakta idi. Bu suretle müesseseye sevkedilen çocuklar mensup buldukları topluluk tarafından unutulmadıklarını hisseylemekte ve bir yere bağlılık duygusunu kazanmakta veya muhafaza etmektedirler²².

Çocuk suçluluğuna taallük eden bu faaliyetten başka komite *parole* veya Probation altında bulunan yaşlı suçlular için de sevk ve idare edici faaliyette bulunmaktadır. Bu nevi şahısların ebeveyn ve akrabaları ile temas edilmekte ve bir iş bulunmak hususunda kendilerine yardım edilmektedir. Bundan başka bu şahısların muhitte grup faaliyetlerine iştirakleri sağlanmaktadır. Meselâ uzun seneler hapisanelerde kaldıktan sonra komitenin nezareti altında serbest bırakılan iki eski mahkûm, muhitteki çocukların eğlence ve spor faaliyetlerine nezaret hususunda komitece vazifelendirilmişler ve kendilerinden çok faydalanılmıştır.

Yakın garp kısmında yapılan faaliyet hakkındaki bu kısa malûmatı mevzubahs diğer yedi halk teşkilâtının faaliyetlerine bir misal olmak üzere nakleylemiş bulunuyoruz. C. A. P. ilkönce iptidai bir yardım yapmakta ve sonra muhitin buna cevap vermesini ve kendi problemlerile kendilerinin meşgul olma arzusunu göstermesini ve mes'uliyet duygusunu hisseylemesini istemektedir. Bu hissin bir türlü doğmadığı ve muhitin C. A. P. tarafından yapılan yardımları, herhangi hariçten gelen bir teşekkülün yardımları gibi telâkki ederek alâkasızlaşmağa başladığı hissolunur olunmaz yardımdan vazgeçilmektedir. Nitekim yakın şimal kısmındaki çocuk kulüpleri için böyle yapılmıştır ve alâkamin başladığı hissolununca yine yardıma devam olunmuştur.

²²) Şurasını kaydetmek isteriz ki gerek bizzat mahallinde yaptığımız tetkikler ve gerekse sözü geçen komite tarafından verilen senelik raporları inceledikten sonra elde eylediğimiz intiba bu tarzdaki doğrudan doğruya suçlu çocuklara müteveccih olan faaliyetin pek fazla muvaffakiyetli neticeler vermediği şeklindedir. Meselâ, âdeta bu muvaffakiyetsizliği izah ve tevil kabilinden olacak, 1943-1944 yılına ait olan raporda «suçlu çocukların hareketlerini muayyen ölçüler içinde olmak üzere, yapıcı kanallara sevkeylememiz zaruretini ve bunu yapabileceğimizi tasavvur eylemekte beraber, bizim asıl alâkamız bizzat muhitte yapıcı değişiklikler husule getirmektir. Bu bakımdan, komsuluk birliklerimiz, kamp programımız ve terbiyevi ve eğlenceyi temine müteveccih faaliyetlerimiz bizzatıhi gaye değildirler. Biz bu faaliyetleri bu suretle muhitte yapıcı değişiklikleri tahakkuk ettirebileceğimiz vasıtalar olarak telâkki ediyoruz» denilmektedir.

3 — Proje topluluk içindeki liderlerin yetiştirilmesi ve bunların kullanılmasına büyük ehemmiyet atfeylemektedir. Gerçekten *Shaw*'a göre her halk topluluğu içinde bir takım tabii liderler vardır.

Arzettiğimiz istikamette muvaffak olmak isteyen bir programın bu tabii liderleri bulması ve yapıcı faaliyette onların hizmetinden faydalanması şarttır. Bu tabii liderler meselâ bir papaz, bir sporcu, izci şefi veya eski bir mahkûm olabilir. Bu itibarla meselâ bir meyhane sahibinin, eski bir gangsterin faaliyetlerinden istifade ve bunların da yapıcı unsur olarak kullanılabilmeleri esas kabul edilmiştir.

Bilhassa bu bakımdandır ki C. A. P. şiddetli tenkitlere hedef olmuştur. «*Shaw* nüfuzlu kimseleri buluyor ve onları kullanıyor» denilmiştir, bunların ahlâkî yahut şahsî standartları ne clursa olsun. «Bu suretle, ayak siyasetçileri, meyhane sahipleri, kumarbazlar, papazlar, sanayi adamları ve kapitalistler onun maksadına uygun gelen kimselerdir. Bu sebeptendir ki hıristiyan halk onu anlamakta güçlük çekiyor...»

Shaw bu tenkitlere şu suretle cevap veriyor: «Eğer biz sadece kendi ahlâkî standartlarımıza uyan kimselerle çalışacak olsa idik, sosyete suçluluk ve cürme sevkeden kuvvetlerle ne suretle mücadele edebileceğimizi anlamak benim için mümkün olmazdı».

Bu suretle istifade edilecek olan liderlerin muayyen bir terbiye ve tahsil devresi geçirmiş olmaları çok faydalı olmakla beraber, mutlaka zarurî de değildir. Proje bu nevi faaliyette hizmet edecek olanlar seçilirken bunların akademik ve profesyonel tahsillerinin bir esas olarak alınması lâzımgeldiğine inanmamaktadır. Mintakadaki suçlu çocuklar ve eski mahkûmlarla meşgul olunurken en muvaffakiyetli surette hizmet gören şahıslardan biri bir otomobil tamircisi idi ve ancak altıncı sınıfa kadar tahsil görmüştü. Fakat suçlu çocuklara ve eski mahkûmlara tabii bir esas üzerinden yaklaşmasını biliyordu²⁴.

44 — Proje profesyonel unsurlarının faaliyetini, geniş ölçüde mintakanın mes'ul liderleriyle istişarelerde bulunmağa ve plânlar vücuda getirmeğe tahdit eylemekte ve mintakanın liderleridir ki programın tatbikinde eski rolleri almaktadırlar.

5 — Mintakada oturan sakinler mevcut bulunan bütün müesseseleri - kilise, kulüp, cemiyet gibi - kullanmağa ve bunlar da müşterek bir gayenin istihsalı maksadile birlikte hareket etmeğe teşvik ve tahrik olunmaktadırlar.

²³) *Shaw*: s. g. rapor.

²⁴) *Shaw*: s. g. rapor.

Vasıfları, hususiyetleri ve çalışma metodları, felsefesi hakkında kısmen ve hülâsa olarak bir fikir vermeğe çalışmış bulunduğumuz C.A.P.'in ilk tesisi yılındanberi 14 sene geçmiş bulunmaktadır. Yukarıda bahseylenmiş bulunduğumuz yedi komite muhtelif zaman fasılları içinde kurulmuş olup bunlardan bazıları çok genç bazıları ise nisbeten daha eskidir.

Shaw 1944 senesinde yazmış olduğu ve yukarıda müteaddit vesilelerle atıflar yapmış bulunduğumuz raporunda 1944 yılına kadar elde edilen neticeleri ve bu tecrübî programın ortaya koyduğu hakikatları şu suretle hülâsa ediyor²³:

1 — Varidatı az olan bu yüksek suçluluk mıntakalarında oturan halk, mıntakalarının sosyal seviyesini yükseltmek maksadile teşkilâtlanabileceklerini ve kollektif faaliyette bulunabileceklerini ortaya koymuşlardır.

2 — Bu suretle teessüs eden halk teşekkülleri hayatiyet ve sebat unsurlarını ihtiva eylediklerini isbat etmişlerdir. Şahıs ve âza değişmelerine rağmen gittikçe kuvvetlenerek ve tesanüt göstererek mevcudiyetlerini idame edebilmişlerdir.

3 — Bu teşekküller vasıtasile mıntakada mevcut gizli kabiliyetler ve liderler meydana çıkmış ve programların tahakkuku için kullanılmışlardır.

4 — Bu mıntakalardaki halk yapılacak teşekküller için ümit olunamayacak ölçülerde para toplayabilmişlerdir ve bu keyfiyet komitelerin gittikçe istiklâl kazanmalarını ve kendi kendilerine yeter dereceye gelmelerini mümkün kılmıştır.

5 — Keza komiteler parayı en iyi bir şekilde sarf da edebilmişlerdir.

6 — Komiteler, programlarını mahallî meselelere intibak ettirmek hususunda büyük istidat göstermişlerdir.

7 — Sosyal durumu yükseltme maksatları için kullanılması mutad olmıyan sosyal müesseseler bu istikamete sevkedilebilmiştir.

8 — Profesyonel olmayan ve belki kâfi tahsile de malik bulunmıyan mıntaka içindeki tabii liderlerin yapıcı topluluk faaliyetleri bakımından ölçüsüz derecede kıymetleri olduğu anlaşılmıştır.

²³ *Shaw*, 1947 yılında Chicago'da kendisi ile görüştüğümüzde bu ifadelerin hâlen de varit olduklarını bize söylemiş ve şahsen mahallinde yaptığımız incelemelerde biz de aynı kanaate varmıştık.

9 — Bazı komiteler yaz kampları için arazi temin edebilmişler ve bunları muvaffakiyetle işletebilmişlerdir.

10 — Komiteler mektep ile topluluk arasında iyi münasebetler tesisini mümkün kılmışlardır. Gerek mektebi topluluğa ve gerekse topluluğu mektebe izah etmişler ve bunu ebeveyn - hoca cemiyetleri ve doğrudan doğruya olan sair temaslarla mümkün kılmışlardır.

11 — Komiteler suçluluğun teşekkül ve idamesine yardım eden müzir unsurlarla kâfi müessiriyet ölçüleri içinde mücadele edebilmişlerdir.

12 — Komiteler suçluları, topluluk içindeki diğer gruplar içine sokabilmeğe ve bu nevi grup temasları ile onların hattı hareketlerinde arzu olunan değişiklikleri yapabilemeğe muvaffak olmuşlardır. Bu yeni usulün temin eylediği muvaffakiyet bilhassa cesaret verici olmuştur. Bilhassa parole altında tahliye edilmiş olan suçlulara bu suretle yapılan muamele çok muvaffakiyetli olmuştur⁶⁶.

13 — Nihayet eldeki mutalar, projenin ilk faaliyete geçtiği tarihe nazaran bu mıntakalarda daha az çocuk suçluluğunun mevcut bulunduğunu göstermektedir.

Bu bakımdan en muvaffakiyetli rakkamlar arzeden mahal Russell Square mıntakasıdır. Bu mıntakada polis teşkilâtı tarafından muamele gören 11-16 yaşları arasındaki suçlu çocukların nisbetleri bin çocuk itibarile şu şekilde tezahür eylemiştir:

1930	75.7
1931	79.5
1932	59.8
1933	71.3
1934	31.3
1935	29.0
1936	15.0
1937	37.0
1938	31.0
1939	20.4

⁶⁶) Bu şahıslarla meşgul olunurken tatbik olunan metod çok basittir. Komite veya mıntakada oturan şahıslardan bazıları bu şahısla temas temin ederler ve onu gruplardan birine âza olmağa ve mevzubabs grup tarafından yapılan faaliyette mes'uliyet almağa teşvik ederler. Bu suretle eski suçlu yeni şahsî münasebetler temin etmiş olur ve zamanla topluluk içinde mes'uliyet ve hürmet kazanır.

1940	20.6
1941	18.9
1942	19.5

Yakın garp kısmında da şöyle olmuştur⁵⁷⁾:

1930	40.8
1931	40.5
1932	38.6
1933	47.3
1934	31.2
1935	18.6
1936	31.6
1937	21.8
1938	19.5
1939	15.8
1940	22.0
1941	24.3
1942	22.7

⁵⁷⁾ Bu nisbetlere ve rakkamlara karşı şahsen, bir derece, şüpheli bir durum muhafaza ediyoruz. Amerika'da yaptığımız tetkik ve müşahedeler çocuk suçluluğu mevzuunda arzedilen rakkam ve nisbetlerin hakiki duruma tetabuku hususunda bizde şüpheler husule getirmiş bulunmaktadır. Gerçekten çocuk suçluluğu, Amerikan efkârı umumiyasını en ziyade üzen mevzulardan biri oluyor. Muayyen bir şehirde veya şehrin bir kısmında çocuk suçluluğu nisbetinin artması halinde o muntakadaki polis teşkilâtının, sosyal müesseselerin, çocuk mahkemelerinin vazifelerini iyi yapmadıkları şüphesini uyandırıyor. Bu vazifeler ise ekseriya seçimle gelinen yerler olduklarından, çocuk suçunun artması meselâ Sheriff'in veya hâkimin bir daha seçilememesi demektir. Sözü geçen endişe bu şahısların çocuk suçluluğu ile mücadele hususunda çok hassas olmalarını temin eylemekle beraber aynı zamanda mümkün olduğu ölçüde işi mahkemeye götürmemek ve mümkün ise polis merkezinde halletmek ve mahkemeye giderse, istatistikleri kabartmayacak bir kararla işi bitirmek gayretlerini çoğaltıyor. Meselâ bir küçük, hırsızlık yapmış ise, ana babayı çağırarak zararı tazmin ettirmek ve mutazarrarın şikâyet etmesini önlemek ve küçüğü tevbih ederek salıvermek sıkı tercih olunuyor. Hatta bazı muntakalarda polisin probation'ı gibi sun'î bazı müesseseler icat edilmiş bulunduğunu bile müşahede eyledik. Sözü geçen tatbikat dolayısıyla, 1947 senesi içinde bütün efkârı umumiye ve nesir vasıtalarının çocuk suçluluğunun artmasından şikâyette bulunmalarına rağmen, nesredilen umumî rakkamlara nazaran suçluluğun azalmakta olduğu müşahede olundu. Bu müşahedelerimizi kendileriyle kontrol ettiğimiz bir çok ihtisas adamları, fikirlerimizi teyit eylediler.

Shaw'a nazaran sözü geçen programın gerçekleşmesini güçleştiren unsurlar da şunlar olmuştur:

1 — *İktisadî mahrumiyetler*: Bu mıntakaların başta gelen karakteristiğinin aşağı varidat seviyesi olduğunu yukarıda çeşitli vesilelerle söylemiştik. Umumî bir ifade ile söylemek iktiza ederse, mahdut iktisadî vasıtaları dolayısıyla ebeveyn, çocuklarının şehrin daha imtiyazlı mıntakalarında oturan çağdaşlarla müessir surette rekabeti için zarurî olan avantajları temin edecek durumda değildirler. Bu ifade ile düşük iktisadî seviyenin doğrudan doğruya suçluluk üzerinde müessir bulunduğu söylenmek istenilmemektedir. Üzerinde durulmak istenen şudur ki, yüksek derecede rekabet esasına müstenit bir cemiyette, devamlı bir iktisadî mahrumiyet, muhtelif suç şekillerinin tesisi bakımından sosyal şartların teşekkülüne sebebiyet ve imkân hazırlamaktadır. Amerikan şehir cemiyeti için maddî vasıtalara malik bulunmak, muvaffakiyetin en esaslı unsurlarından biridir.

2 — *Teşkilâtlı suç*: Bu nevi mıntakalarda suç, çok kudretli ve nüfuzlu cürmî ve siyasî teşkilât şeklini almış bulunmaktadır. Bu teşkilâtın kuvvet ve kudreti muhitte yaşayan küçük çocuklarca malûmdur ve bu keyfiyet suçluluğun teşekkülü bakımından doğrudan doğruya olan en müessir unsuru teşkil eylemektedir.

Teşkilâtlı suç ve siyasî kötülüklerle mücadele için yukarıdan aşağı doğru olmak üzere çok gayret gösterilmiştir. Bu gayretler daima muvaffakiyetli olmamışlardır.

3 — *Rekabet halinde sosyal gruplar*: Bu mıntakalarda birbirile ihtilâf halinde bulunan muhtelif gruplar vardır. Bunlar topluluğun birliğini ihlâlâ müteveccih olan unsurları teşkil ederler.

Bu rekabet halindeki gruplar, partiler içindeki gruplar, çeteler ve dinî gruplardan müteşekkil bulunmaktadırlar. Bu gruplar ekseriya, mahallî sakinler tarafından müşterek menfaat ve faydanın ve kollektif hareket edişin tekemmülüne mâni unsurlar halinde tezahür etmektedirler.

4 — *Efkârı umumiye* bu nevi bir önleme programından hemen ve kısa zaman fasılaları içinde muvaffakiyet beklemektedir. Bunun ilmî bir tecrübe kıymeti arzeden mahiyeti üzerinde durulmamaktadır. Halbuki C. A. P.'yi idare edenlerin ümit ve gayesi mezkûr projenin bir tecrübe ve araştırma ruhu içinde faaliyetine devam edebilmesidir. Eğer bu esprî içinde çalışılırsa muvaffakiyet ve muvaffakiyetsizlik aynı suretle telâkki olunmak icap eder.

5 — Şimdiye kadar takip olunan şeklin tamamile aksi bir idare sistemi takip olunuşunun ortaya çıkardığı husumetler:

Şimdiye kadar mutad olan sosyal bakımdan ilerileştirme müesseselerinde gözönünde tutulan misal salâhiyetin merkezi bir heyette oluşu ve idarecilerin bu salâhiyetle tevkil edilişleridir. Bu nevi bir idare sisteminin kurulduğu mahallerde derhal müessese ile kendisine hizmet edilen şahıs arasında bir madunluk mafevklik münasebeti, tâbiyet münasebeti teşekkül ediyor.

C. A. P.'in kurulduğu ve çalıştığı yıllarda da bu misale uymasını ısrar ile isteyenler çok bulunmuştur. Böyle bir telâkinin C. A. P.'in felsefesi ile hiç bir suretle bağdaşamıyacağı açıktır.

* * *

C. A. P.'ye karşı en şiddetli tenkitler *Industrial Areas Foundation*'ın Müdürü *Saul Alinsky* tarafından yapılmıştır.

Saul D. Alinsky, 1939 senesine kadar C. A. P.'de *Shaw* ile beraber çalışmakta iken aralarında çıkan bir ihtilâf üzerine ayrılmış ve Chicago'nun *The Back of the yards* adı verilen ve esas itibarile çok geniş bir et endüstrisinin yerleşmiş bulunduğu mintakasında bazı şahısların yardımı ile *Shaw*'inkine müşabih bir program vücuda getirmiş ve müteaddit yazarların şahadetine nazaran büyük muvaffakiyetler de elde eylemiştir²⁹.

Hali hazırda Amerika'nın kıymetli genç kriminolojistleri arasında bulunan bu zat ile Chicago'da bulunduğumuz sıralarda uzun görüşmeler yaptık. Bu görüşmeler ve mintakada yaptığımız incelemeler vasıtasile, sözü geçen teşkilât hakkında yazılan eserleri mütalâa suretile elde etmiş bulunduğumuz intiba şudur ki, gerek felsefe ve gerekse tatbikat itibarile *Alinsky* ve *Shaw* arasında esaslî bir fark yoktur. Her ikisi de suçluluk problemine bütün sosyal vetirenin bir muhassala neticesi olarak bakmak ve önlenmesi için de bütün bir sosyal hayatı yekûn halinde ele alarak sosyete de yapıcı değişiklikler husule getirmek lüzumuna kanidirler. Keza bu bakımdan yukarıdan tatbik olunacak programların kat'iyen muvaffak olamayacağı ve binaenaleyh bizzat o mintakalarda oturan halkın mes'uliyet şuurunu hissederek kendi kendine teşkilâtlanmasını müdafaa hususunda da aralarında ittifak vardır.

²⁹) *Saul D. Alinsky: the Reveille of Radicals*, Chicago University Press; *Agnes E Meyer: Orderly Revolution* (The Washington Post, June 4, 5, 6, 7, 8, 9, 1945); *Kathryn Close: Back of the yards*, (Survey Graphic, Dec 1940); *Gretta Palmer: Back of the Yards-Democracy With Teeth* (The Readers Digest march 1946 Volume 48).

Öyle zannediyorum ki yegâne fark mevzubahs yapıcı sosyal değişmeyi tahakkuk ettirmek için tutulacak yol bakımındandır. *Alinsky* ekonomik şartların her şeyden önce değiştirilmesine kanidir. Ona nazaran ekonomik şartları değiştirmedikçe yapıcı bir sosyal değişiklik husule getirmeğe imkân yoktur³⁹.

Gerçekten 1940 danberi sözü geçen mıntakada derin sosyal değişiklikler hcsule gelmiştir. Evvelce meselâ Meksika'lı muhacirlerin ve zencilerin mevcut ırk farkları ve bunun tevlit eylediği husumetler dolayısıyla, geceleri sokağa çıkmadıkları bu mıntakada bugün umumî fayda ve müşterek menfaat mefhumları teessüs eylemiş ve nisbeten sakin bir sosyal hayat manzarası teressüm etmiştir.

Alinsky, suçluluğu önlemek için halk teşkilâtı kurmak tarzında teressüm eden bu yeni cereyanı bir makalesinde şöyle izah ediyor⁴⁰:

«... muhtemel olarak, suçun önlenmesi ve tedavisi bakımlarından en büyük ümit bilfiil saha üzerinde yapılan çalışmalardadır... Bugün herkes tarafından anlaşılmıştır ki suçlu çocuk müstakil bir ferdiyet olarak değil fakat aile, çete, ve mensup bulunduğu topluluk ölçüleri iledir ki anlaşılabilir. Bu müşahede, suçlulukla mücadele için en esash yolun sosyal faaliyet yahut halk teşkilâtı (topluluk teşkilâtı) kurmak olduğunu bariz surette ortaya koyar...». Müellif uzun zamanlar faaliyette bulunan suç önleme maksadile kurulmuş müesseselerin muvaffakiyetsizlik sebeplerini izah eyledikten ve bunları yukarıdan halka ibram edilmek istenen ve mıntaka içindeki tabii liderlerin ehemmiyetini idrak edemiyen teşkilât olarak tavsif eyledikten ve bunların sosyal problemlerin birbirile olan fonksiyon münasebetini kavrayamadıklarını tebarüz ettirdikten sonra şu suretle devam ediyor: «Bu teşekküllerin hayat problemlerinin ayrı ince kâğıt paketler içine konulmuş ve tasnif edilmiş olmadıklarını idrak eylemeleri lâzımdır. Meselâ ev sıkıntısı problemi iktisadî problemler anlaşılmadan etüd edilemez. Bu itibarla çocuk suçluluğu ile meşgul olmak üzere tesis edilmiş bulunan bu teşekküller faaliyetlerini sadece suçluluk probleminin izalesine müteallik gayretlere tahdît ile iktifa edemezler...» Bu sebeple sözü geçen

³⁹) Bu noktada yukarıda söylediklerimizi hatırlatmak isteriz. Komünist istikamette bir iktisadî refah temini mevzubahs değildir. Bilâkis kapitalist sosyetenin bütün vasıtalarından istifade suretile gayeye varış ve cemiyetin diğer kısımlarındaki hayat seviyesine yükselme mevzubahistir ve bunun için de kapitalist sosyetenin bütün vasıtalarından, kilise, işçiler birlikleri ve diğer sosyal müesseselerden istifade edilecektir.

⁴⁰) *Saul D. Alinsky*: Heads I win and Tails you Lose (Yearbook, National Probation Association, 1946, s. 40).

maksatla teşekkül eden müesseselerin bütün sosyal meselelerle ilgilenmeleri lâzımdır. «... Bu demektir ki hususî hıfzıssıhha ve âmme hıfzıssıhhası programları arasındaki ihtilâflarla, hususî iskân meseleleri ile, organize olmuş kapital ve organize iş münasebetleriyle, ve halkın sosyal durumuna taallük eden bütün diğer kritik meselelerle meşgul olmaları lâzımdır. Halbuki bu nevi teşekküller umumî olarak mezkûr ihtilâflı meselelere girişmekten çekinmektedirler ve bu suretle hayata girmekten kaçınmaktadırlar. Bu sebeptendir ki teşkilâtları ölmektedir...». Hattâ müellif daha ileri gidiyor; ona nazaran bir mıntakanın meseleleri de sadece o mıntakanın doğurduğu şeyler değildir. Muayyen bir mıntakanın meselelerini anlamak iktiza edince bunun menşeiini ekseriya hariçteki meselelerde aramak lâzımgelir. Meselâ «... Amerika'nın şarkında bulunan mıntakalarda mukim kumaş ve çelk endüstrisinde çalışan halk işsiz kalırlarsa zarurî olarak bir çok şeyleri satın almaktan mahrum olacaklardır ve bu arada et satın alamıyacaklardır. Bu keyfiyet zarurî olarak Chicago'nun Stockyards'larında ki et endüstrisine tesir edecektir ve Chicago'nun mezbahalarında çalışan bir çok işçilerin işsiz kalmalarını intaç edecektir. İşsizlik ise bu mıntaka hayatı için en ehemmiyetli bir mevzudur. İmdi tabii olarak kökü bu kadar dışarıda olan bir mesele hakkında mahalli müesseseler ancak pek az şey yapabilmek imkânına malik bulunacaklardır...». «Demek oluyor ki meseleler birbirine bağlı olduğu kadar topluluklar da birbirine bağlıdır. Bir mıntakanın sosyal refahı diğer bir mıntakaya bağlı bulunmaktadır...» Binaenaleyh işe aslı unsurları nazara almak suretile başlamalıyız. İdrak etmeliyiz ki suçla mücadele için bir ve ancak bir tek yol vardır: Bütün problemlerin birbirine bağlı olan münasebetlerinin ve suç Etiyolojisinin bütün sosyal meselelere taallük eylediğinin idraki...». Binaenaleyh mesele ile hakikî bir mücadele temini için memleketin içine ve her köşesine dağılmış bulunan bir çok halk teşkilâtının birlikte çalışmaları lâzımdır. «... Her teşkilât programını tatbik hususunda tamamile müstakil ve otonom olacak, fakat bunların her biri bütün sosyal topluluklara tesir eden ve bütün sosyal nizamı bozan tahrip edici aslı kuvvetlerle mücadele bakımından, kuvvetini diğerleriyle birleştirmek ve telif eylemek imkânına sahip olacaklardır».

Bu ifadelerden anlaşılacağı veçhile *Alinsky* ve *Shaw* arasında felsefe ve metod bakımından değil fakat yapılacak mücadelenin vüs'atı bakımından bir fark mevcut bulunmaktadır.

* * *

Yukarıdaki sayfalarda Kriminolojide Ekolojik istikamet ve bunun Chicago'daki tatbikatı ve bu tatbikatın verimlerine müstenit önleme faaliyetleri hakkında kâfi bir fikir vermiş bulunduğumuzu zannediyoruz.

Yine yukarıdaki sayfalarda sırası geldikçe teferruata müteallik muhtelif noktalar hakkındaki fikir ve mütalâalarımızı ifade eylemiştik. Bu etüde, sözü geçen mevzudaki umumî mülâhazamızı arz ederek son vermeği lüzumlu telâkki ediyoruz.

Shaw'ın suç mıntakalarını bulmak hususunda tatbik eylediği metoda tamamen iştirak ve bu metodun her yerde kabili tatbik olduğunu da kabul ediyoruz. Fakat memleketimiz bakımından bu nevi tetkikleri yapabilmek için lüzumlu bir çok şartların henüz mevcut bulunmadığı muhakkaktır. Şöyle ki şehirlerin muntazam haritaları ya yoktur, yahut natamamdır. Şehirdeki nüfusun bu mıntakalar içinde ne suretle tevezzü eylediğini meselâ şehirlerimizin muhtelif mıntakalarındaki nüfus terekübünü henüz bilmiyoruz. Sözü geçen unsurlara malik olmadıkça ekolojik etüdler yapabilmeye muvaffak olamayacağız.

Metoddan sarfınazar, *Shaw* tarafından vâsil olunan neticelerin dünyanın diğer şehirleri ve memleketimiz şehirleri bakımından da sahih olmadığı kanaatindeyiz. Bizce *Shaw*'ın vâsil olduğu neticeler mutaddan çok fazla bir hızla ve bilhassa muhaceret sayesinde teşekkül ve inkişaf eden ve anormal bir şekilde büyüyen bir sanayi merkezinin meydana çıkardığı cihetlerdir. Kanaatimizce *Shaw*'ın ekolojik etüdlere neticelerini izah sadedinde ileri sürmekte bulunduğu bütün cihetleri, kesif bir muhaceret ile izah edebilmek mümkündür. Muhaceret hâdisesini, Chicago şeklinde, tanınmamış olan diğer Avrupa ve hattâ Amerika şehirleri için bu neticelerin kabili tatbik olduğunu zannetmiyoruz.

Bizce bu mevzuda asıl şayanı dikkat olan cihet suçluluğun önlenmesi mevzuundaki asıl noktaî nazar ve felsefedir. Şu noktayı da ilâve edelim ki Chicago'da mevzubahs mıntakalarda yaptığımız tetkikler bu önleme tatbikatının henüz tam müsbet bir netice verdiğini bize gösterebilmiş değildir. Fakat dâva tatbikatta değil nazarı esas ve felsefedir. Bu felsefenin yalnız suçluluğun önlenmesi bakımından değil, fakat bütün sosyal reformlar bakımından dikkatle gözönüne alınması ve takip edilmesi zaruretine ve hakikî ve devamlı sosyal neticelerin bu yolla elde edilebileceğine kuvvetle inanıyoruz.

Amerika, 3 Şubat 1948 - Champaign, ILLINOIS

Dr. Sulhi Dönmezer